

KALWARIARZ

INFORMATOR
TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ KALWARII ZEBRZYDOWSKIEJ

NR 1 ROK 2007

KALWARIARZ

Nr 1 ROK 2007

INFORMATOR TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ
KALWARII ZEBRZYDOWSKIEJ

KALWARIARZ

INFORMATOR TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ
KALWARII ZEBRZYDOWSKIEJ

Redakcja:

Stanisław Dobroski
Małgorzata Kasprzyk
Maciej Malec
Stanisław Sypniewski

Okładka: Maciej Malec, Krzysztof Kopacz

Fotografie: Maciej Malec, Jacek Pasternak

SKŁAD I DRUK:

NASZA OFICYNA Krzysztof Kopacz, Wadowice, os. XX-lecia 12/20
tel./fax: (0) 33 823 40 47, kom.: (0) 602 437 097,
e-mail: naszaoficyna@wp.pl

Nakład: 150 szt.

*Wydano w ramach zadań zleconych Towarzystwu Przyjaciół
Kalwarii Zebrzydowskiej przez Radę Miejską finansowanych
z budżetu Gminy Kalwaria Zebrzydowska.*

ISBN 978-83-926411-0-0

Wydawca:

Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej
34 - 130 Kalwaria Zebrzydowska
ul. Mickiewicza 2

Szanowni Państwo! Drodzy Przyjaciele Kalwarii Zebrzydowskiej!

Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej oddaje w Wasze ręce pierwszy numer informatora pod tytułem *„Kalwariarz”*, bo tak siebie nazwał największy Pielgrzym kalwaryjski papież Jan Paweł II. W tym numerze przedstawiona zostanie historia Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej oraz materiały z sympozjum zorganizowanego w 390. rocznicę fundacji i lokacji miasta Kalwaria Zebrzydowska. W następnych zeszytach będą zamieszczane zarówno informacje o sprawach bieżących naszego miasta, jak i o jego historii. Szczególna uwaga będzie zwrócona na ludzi tworzących historię naszej „małej ojczyzny”.

Wiele kalwaryjskich rodów zasługuje na ich upamiętnienie. Z tego względu zwracamy się z prośbą do mieszkańców miasta i gminy o udostępnienie wspomnień o swoich przodkach. W działaniu tym ważną rolę odgrywają nauczyciele i uczniowie szkół z terenu naszej gminy biorący udział w Sesjach Naukowych Młodzieży *„Ocalić od Zapomnienia”*. Wiele referatów zostało już opublikowanych w *„Wiadomościach Kalwaryjskich”*. W nowym informatorze znajdzie się również miejsce na opracowania młodzieży, pedagogów, a także innych osób związanych z Kalwarią Zebrzydowską i okolicznymi miejscowościami.

Tematyka *„Kalwariarza”* oscylować będzie również wokół wytyczania tras spacerowych i wycieczkowych. Publikowana będzie też poezja i proza autorów związanych z naszym miasteczkiem.

Liczymy i czekamy na opinie oraz propozycje w każdy czwartek na spotkaniach TPKZ, a także na uwagi wkładane do skrzynki umieszczonej przy drzwiach wejściowych do naszego lokalu.

**Zarząd
Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii
Zebrzydowskiej**

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ KALWARII ZEBRZYDOWSKIEJ

I. Historia

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX wieku w Kalwarii Zebrzydowskiej, wśród grupy ludzi dobrej woli, w wyniku różnorodnych dyskusji, zrodził się pomysł powołania organizacji lub stowarzyszenia społeczno - kulturalnego. Inicjatorzy przedstawiali wiele pomysłów. Stwierdzono, że niezbędna jest organizacja, która by wypełniła lukę w życiu kulturalnym miasta. Spodziewano się licznych trudności w przewidywanej działalności stowarzyszenia, ale mimo tego postanowiono powołać je do życia.

W tym celu 23 stycznia 1979 r. dziewięcioosobowa grupa pierwszych członków - założycieli spotkała się dla omówienia wstępnych działań zmierzających do stworzenia Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej. W zebraniu wzięli udział również goście zaproszeni przez członków założycieli. Przedstawiono im cel i zadania powstającego Towarzystwa. Było to więc inauguracyjne spotkanie, w czasie którego wszyscy zebrani, w liczbie 32 osób, wyrazili chęć przystąpienia do Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej wypełniając deklaracje członkowskie. Ukonstytuował się pierwszy Zarząd. W skład jego weszli:

Antoni Radoń	- przewodniczący,
Małgorzata Niecieja	- sekretarz,
Witold Rudnik	- skarbnik,
Adam Grodnicki	- członek,
Józef Marcowski	- członek,
Władysław Wilk	- członek.

Wkrótce opracowano statut i podjęto czynności rejestracyjne, w wyniku których Naczelnik Miasta i Gminy Kalwaria Zebrzydowska wyraził zgodę na założenie stowarzyszenia pod nazwą: **Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej**. Jako stowarzyszenie statutowe zostało ono wciągnięte do odpowiedniego rejestru pod numerem VII/ 2/ 79 (decyzja N. M. i G. Kal-

waria Zebrzydowska nr 4/79 z dnia 24 marca 1979 roku). Od tego momentu Towarzystwo uzyskało osobowość prawną i rozpoczęło formalną działalność.

Celem Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej było i jest w dalszym ciągu **„organizowanie i popieranie wszelkich zamierzeń i prac związanych z ochroną i rozwojem kulturalnych i gospodarczych wartości regionu”** (paragraf 4 statutu).

Powyższy cel realizowany jest w bardzo różnorodnych formach, takich jak:

- organizowanie zebrań, spotkań dyskusyjnych i kierowanie postulatów oraz wniosków do władz miasta i gminy,
- organizowanie imprez kulturalnych oraz wycieczek promujących Kalwarię Zebrzydowską,
- urządzanie wystaw obrazujących dorobek i osiągnięcia miasta i jego mieszkańców,
- gromadzenie dokumentów i pamiątek związanych z historią Kalwarii Zebrzydowskiej i okolicznych wsi,
- organizowanie konkursów, prelekcji, przeglądów oraz lekcji o tematyce regionalnej dla uczniów szkół z terenu miasta i gminy oraz odwiedzających nasze miasto,
- tworzenie zespołów zainteresowań wg potrzeb,
- współpraca z innymi stowarzyszeniami i organizacjami o podobnym zakresie działania.

Od początku działalność Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej napotykała na liczne trudności, a główną był brak własnego lokalu.

Najpierw więc Towarzystwo korzystało z pomieszczenia gościnnie udostępnionego przez Stronnictwo Demokratyczne. Niestety, ówczesne władze nie wykazały najmniejszego zainteresowania działalnością nowo powstałego stowarzyszenia. Nie zajmowali się tym również mieszkańcy miasta - szczególnie inteligencja oraz rzemieślnicy. Na początku roku 1981 Towarzystwo przeżywało bardzo głęboki kryzys. Wielu członków odeszło, pozostali tylko ci najaktywniejsi i najbardziej wartościowi. „Na placu boju” zostały tylko trzy osoby. Te głębokie trudności zostały jednak przezwycię-

żone dzięki uporowi i zaangażowaniu wspomnianej trójki społeczników. Liczne indywidualne rozmowy z wieloma osobami sprawiły, że zaczął powiększać się krąg członków Towarzystwa. Należy zauważyć, że Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej nie było i nie jest w dalszym ciągu organizacją masową, mimo iż drzwi do niego dla wszystkich stoją otworem. Od momentu powstania do chwili obecnej Towarzystwo pod pewnym względem jest elitarne. Obowiązuje tam przede wszystkim zasada ogólnie pojętej kultury zarówno w działaniu, jak i myśleniu. Wśród członków panuje zasada, że wszystkie drogi etycznie - moralne prowadzą zarówno do wzajemnego szacunku, jak i czci dla naszej przeszłości, która tworzy polską historię. Wartości te, przez wiele lat zanedbane i zastąpione bezmyślnym działaniem zmierzającym w kierunku wyimaginowanej pseudo - kultury sterowanej zarządzeniami i okólnikami, były bardzo niepopularne. Z tego względu Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej przez wiele lat było niewygodne dla ówczesnych władz. Dobrze, że przez cały okres istnienia sposób myślenia członków Towarzystwa nie zmienił się. Przeobrażeniom uległa sytuacja społeczno - polityczna w kraju. Zmieniło się podejście władz. Wartości pielęgnowane przez członków Towarzystwa zyskują właściwą rangę również w wielu wypowiedziach oficjalnych. Jednak liczne grono współobywateli nie chce tego przyjąć do wiadomości i dlatego Towarzystwo spotykało się w swojej historii z obojętnością, a nawet wrogością niektórych osób. Dobrze się stało, że kryzys roku 1981 został zażegnany.

23 października 1981 roku powstał Tymczasowy Zarząd reaktywowanego Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej w składzie:

Adam Grodnicki	- prezes,
Franciszek Wolak	- zastępca prezesa,
Antoni Radoń	- sekretarz,
Stefania Natanek	- skarbnik,
Stanisław Wojas	- członek,
Andrzej Konicki	- członek.

Nowy Zarząd podjął działania mające na celu ożywienie pracy Towarzystwa. W działaniach tych wydatnie pomógł Cech Rzemiosł Różnych w Kalwarii Zebrzydowskiej, zwłaszcza wieloletni kierownik Biura Cechu Aleksander Natanek, członek Towarzystwa. Cech objął patronat nad Towarzystwem przyznając również dotacje. Po porozumieniu z gospodarzami Klubu „Zodiak”, Towarzystwo otrzymało do swojej dyspozycji pomieszczenie, które zostało odremontowane dzięki wydatnej pomocy wspomnianego Aleksandra Natanka, działającego z ramienia Cechu Rzemiosł Różnych. Duży wkład pracy wnieśli również Antoni Radoń i Stanisław Wojas. Natomiast Władysław Wilk wykonał piękną gablotkę, która służy do dnia dzisiejszego. Towarzystwo mogło się przenieść do własnego pomieszczenia z lokalu Miejskiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego, z gościnności którego korzystało od momentu powstania. Pewną pomoc, zwłaszcza finansową, niosły w latach osiemdziesiątych XX w. spółdzielcze i państwowe zakłady z terenu miasta. Działalność Towarzystwa w tym czasie była bardzo ograniczona z powodu trudnych warunków lokalowych (mała powierzchnia, pomieszczenie bez okna).

Z tego powodu rzemieślnicy - członkowie Towarzystwa bardzo zaangażowali się w budowę nowego Domu Rzemiosła przy ul. Jagiellońskiej.

Tam przewidziano bowiem pomieszczenie przeznaczone dla potrzeb Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej. Był to lokal o powierzchni ok. 40 m², i to zupełnie bezpłatny. Dom ten został oddany do użytku 20 lipca 1985 r. Od tego więc dnia Towarzystwo dysponowało dobrym lokalem. Odbywały się w nim liczne spotkania i dyskusje. Gromadzono tam wiele dokumentów i pamiątek obrazujących historię naszego miasta. W tym okresie Zarząd Cechu Rzemiosł Różnych w Kalwarii Zebrzydowskiej bardzo pomagał Towarzystwu, za co członkowie tegoż wielokrotnie składali podziękowania przedstawicielom rzemiosła kalwaryjskiego.

Należy jednak powrócić do kilku faktów związanych z organizacją Towarzystwa. Decyzją z 16 grudnia 1981 r. Naczelnik Miasta i Gminy zawiesił działalność tego gremium, tak jak innych

organizacji i stowarzyszeń w stanie wojennym. Wówczas to cała dokumentacja i pieczętki zostały zdeponowane w Urzędzie Miasta i Gminy. Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej wznowiło swoją działalność w roku 1982 i już 15 listopada odbyło się Walne Zebranie Sprawozdawczo - Wyborcze. Był to okres aktywnej pracy wielu członków, spośród których wyróżnili się szczególnie: Jan Pająk, Antoni Radoń, Stanisław Wojas, Władysław Wilk, Władysława Marek, Stefania Natanek, Aleksander Natanek i Krysztyna Duda. Ukonstytuował się Zarząd w składzie:

Adam Grodnicki	- prezes,
Franciszek Wolak	- wiceprezes,
Antoni Radoń	- sekretarz,
Stefania Natanek	- skarbnik,
Władysława Marek	- członek,
Zofia Katzer	- członek,
Jan Pająk	- członek,
Stanisław Wojas	- członek.

Kolejne Walne Zebrania Sprawozdawcze Członków odbyły się 28 listopada 1983 r. i 24 listopada 1984 r. Były one dobrym momentem do właściwej oceny pracy członków Towarzystwa. Szczególny bodziec do dobrej działalności stanowiło otrzymanie nowego lokalu w nowo wybudowanym Domu Rzemiosła. Pomieszczenie to zawdzięcza swój wystrój trzem osobom: Adamowi Stokłosie, Stanisławowi Wojasowi i Antoniemu Radoniowi. Zarząd zamierzał doprowadzić do tego, aby Towarzystwo stało się krzewicielem i przewodnikiem kultury w swoim środowisku. Postulaty te były, niestety, trudne do realizacji i do dziś stanowią problem dużej wagi. Przyczyną tego stanu rzeczy jest wiek większości członków i zaangażowanie tylko nielicznej grupy. Największym jednak problemem jest brak potrzeb kulturalnych w środowisku, w którym dominują problemy materialne.

W związku ze zmianą przepisów w sprawie rejestracji stowarzyszeń 27 maja 1989 r. Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii

Zebrzydowskiej zostało wpisane do Rejestru Stowarzyszeń Sądu Wojewódzkiego w Bielsku - Białej pod nr A - 41.

Z kolei 3 lipca 1989 r. Walne Zebranie Sprawozdawczo - Wyborcze Członków Towarzystwa wyłoniło nowy Zarząd Towarzystwa w składzie:

Stanisław Sypniewski	- prezes,
Stanisław Wojas	- wiceprezes,
Stefania Natanek	- skarbnik,
Anna Żurek	- sekretarz,
Adam Grodnicki	- członek,
Jadwiga Gielata	- członek,
Władysław Marek	- członek,
Jan Pająk	- członek.

W skład Komisji Rewizyjnej weszli z kolei:

Leszek Oleksy	- przewodniczący,
Janina Kleszcz	- członek,
Stanisław Chyczyński	- członek.

Na wniosek Jana Pajaka Zarząd przystąpił do poszukiwania większego lokalu, gdyż pomieszczenie w Domu Rzemiosła wypełniło się już zbiorami. Wówczas, wraz z władzami miasta, dążono do zakupu starego, charakterystycznego dla Kalwarii domu. Brano pod uwagę tzw. „Kozakówkę” przy ul. 3 Maja oraz dom i warsztat stolarski pp. Stokłosów przy zbiegu ulic Kościuszki, Bernardyńskiej i 3-go Maja. Również pozyskanie budynku byłej bożnicy żydowskiej na muzeum i cele kultury nie doczekało się realizacji, gdyż Rada Miasta sprzedała ten budynek osobie prywatnej.

Podczas Walnego Zebrania Członków Towarzystwa 9 stycznia 1992 roku w składzie Zarządu wprowadzono tylko jedną zmianę. Zmarłego Jana Pajaka zastąpiła Małgorzata Radoń, która objęła funkcję sekretarza, a Anna Żurek została członkiem Zarządu. Walne Zebranie Członków, które odbyło się 19 stycznia 1994 r., nie zmieniło składu Zarządu.

Początek lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia charakteryzował się rozpoczęciem działań rzemiosła kalwaryjskiego, popieranego przez władze miasta, o odzyskanie Pawilonu Wystawowego zwanego popularnie „Okraślakiem”, użytkowanego przez Spółdzielnię Stolarzy im. L. Waryńskiego. Pawilon ten został wybudowany w stanie surowym tuż przed wybuchem II wojny światowej przez rzemieślników kalwaryjskich. Długotrwałe zabiegi prawne pozwoliły na odzyskanie budynku przez prawowitych właścicieli. Pod koniec roku 1997 ukończono jego remont. Dzięki umowie notarialnej pomiędzy władzami miasta a Cechem Rzemiosł Różnych w Kalwarii Zebrzydowskiej, lokal o powierzchni ponad 80 m² na parterze „Okraślaka” został przydzielony Towarzystwu Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej. Od początku 1998 roku można było więc przenieść się do obecnego pomieszczenia. Lokal ten spełnia obecnie rolę zarówno Izby Muzealnej, jak i miejsca spotkań klubowych, prelekcji, sympozjów oraz sali wystawowej. Jest on odwiedzany często przez młodzież szkolną i dlatego się go w pełni wykorzystuje. Należy się cieszyć, że stanowi to dobrą wizytówkę naszego miasta.

We właściwe przygotowanie pomieszczenia do użytku największy wkład pracy wnieśli następujący członkowie: Stanisław Wojas, Krystyna Duda, Anna Żurek oraz Stefania Natanek, Władysława Marek i Bronisława Maryon. Przygotowanie wszystkich zbiorów do ekspozycji, ich inwentaryzacja oraz pozyskanie nowych dokumentów i pamiątek wymaga ciągłej pracy, również w chwili obecnej. Stanowi to pierwszoplanowe zadanie Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej.

26 lutego 1998 roku w nowym lokalu odbyło się Walne Zgromadzenie Członków Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, które udzieliło absolutorium ustępującemu Zarządowi i wybrało nowe władze. W skład Zarządu weszli:

Stanisław Sypniewski	- prezes,
Antoni Radoń	- wiceprezes,
Anna Kurowska	- skarbnik,
Małgorzata Radoń	- sekretarz,

Stanisław Wojas - członek.

W skład Komisji Rewizyjnej zostali wybrani:

Elżbieta Rybaczek - przewodnicząca,

Stanisław Chyczyński - członek,

Katarzyna Kawa - członek.

Sąd Koleżeński stanowili:

Stefania Natanek - przewodnicząca

Władysława Marek - członek,

Wiesław Hartl - członek.

W trakcie Walnego Zgromadzenia podjęto następujące uchwały:

- zatwierdzającą Regulamin Walnego Zebrania Członków,
- zmieniającą Statut Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej,
- przenoszącą siedzibę Towarzystwa,
- ustanawiającą wysokość składki członkowskiej.

Uściślono też statutowe sposoby realizacji zadań oraz zamieniono długość kadencji władz Towarzystwa z dwóch lat na cztery.

Kolejne Zebranie Sprawozdawcze Członków Towarzystwa odbyło się 31 stycznia 2000 r. W roku 2001, w związku ze zmianami administracyjnymi, Towarzystwo musiało podjąć starania rejestracyjne o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego w Sądzie Rejonowym dla Krakowa - Śródmieścia (Wydział XII Gospodarczy).

W marcu tego roku z pracy i członkostwa w Towarzystwie zrezygnował Antoni Radoń - członek - założyciel Towarzystwa. Po licznych komplikacjach Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem 0000075501.

Z kolei 25 kwietnia 2002 roku odbyło się Walne Zebranie Sprawozdawczo - Wyborcze Członków. Zostały wybrane nowe władze Towarzystwa:

Zarząd stanowili:

Stanisław Sypniewski - prezes,

Krystyna Duda - wiceprezes,

Małgorzata Kasprzyk - sekretarz,

Anna Kurowska - skarbnik,

Stanisław Wojas - członek.

W skład Komisji Rewizyjnej weszli:

Elżbieta Rybaczek - przewodnicząca,

Katarzyna Kawa - członek,

Wiesław Hartl - członek.

Sąd Koleżeński stanowili:

Anna Żurek - przewodnicząca,

Małgorzata Radoń - członek,

Andrzej Jaskierny - członek.

Wspomniane Walne Zebranie podjęło uchwały: o pozyskaniu nowych członków, o dalszej współpracy z drużyną harcerską oraz o inwentaryzacji zbiorów Towarzystwa.

26 lutego 2003 roku odbyło się Walne Zebranie Sprawozdawcze Członków, na którym zwrócono uwagę na uporządkowanie spraw członkowskich, konieczność wydania Informatora Towarzystwa oraz omówiono sprawy bieżące.

26 lutego 2004 r. miało miejsce kolejne Walne Zebranie Sprawozdawcze. Zebrani członkowie omówili zadania stojące przed Towarzystwem w najbliższych latach. Dyskutowano również o działaniach mających na celu przyznanie Towarzystwu statusu organizacji pożytku publicznego. Stwierdzono, że obecnie obowiązujące przepisy są bardzo niekorzystne dla małych organizacji, takich jak Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej.

Z kolei 31 marca 2005 r. odbyło się, przyspieszone o rok, Walne Zebranie Sprawozdawczo - Wyborcze. Przyczyną była śmierć bardzo aktywnego członka Zarządu Stanisława Wojasa oraz przeprowadzenie się do Wadowic skarbnika - Anny Kurowskiej. Zostały wówczas wybrane nowe władze Towarzystwa.

W skład Zarządu weszli:

Stanisław Sypniewski - prezes,

Krystyna Duda - wiceprezes,

Małgorzata Kasprzyk - sekretarz,

Władysława Marek - skarbnik,

Wiesław Hartl - członek.

Skład Komisji Rewizyjnej stanowią:

Ignacy Wielgus - przewodniczący,
Elżbieta Rybaczek - członek,
Stanisław Dobroski - członek.

Sąd Koleżeński stanowią:

Anna Żurek - przewodnicząca,
Romana Brożek - członek,
Jadwiga Gielata - członek,
Joanna Kasprzyk - członek.

W kilka dni po Walnym Zebraniu Władysława Marek zrezygnowała z funkcji skarbnika. Przejął ją Wiesław Hartl, a Władysława Marek została członkiem Zarządu.

Walne zebrania sprawozdawcze w roku 2006 i 2007 połączone były z kolędowaniem, które odbywa się od kilku lat w drugiej połowie stycznia. Biorą w nim udział zaproszeni goście. Zawsze przybywa burmistrz dr inż. Augustyn Ormanty, często gości też przewodniczący Rady Miejskiej Marcin Krawczyński. Stałymi gośćmi są ojcowie bernardyni.

II. Działalność

1. W latach 1979 - 1983 działalność Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, ze względu na brak własnego lokalu, skupiała się głównie na spotkaniach klubowych. Rozpoczęto zbieranie pamiątek i dokumentów związanych z przeszłością Kalwarii. Nawiązano współpracę z ludźmi znanymi i związanymi z naszym miastem. Odbyły się spotkania z prof. Stanisławem Weissem i Zdzisławem Przebindowskim. Współpracę z Towarzystwem nawiązał też znany rysownik i karykaturzysta pochodzący z Kalwarii, a mieszkający stale w Warszawie, Karol Ferster.

Ściśle współpracuje z Towarzystwem, od momentu jego powstania do chwili obecnej, o. Mikołaj Rudyk, który jest częstym naszym gościem. Do niedawna pomocą służył również śp. o. Augustyn Chadam, niezwykle zasłużony dla kalwaryjskiego sanktuarium bernardyn.

W omawianym okresie występowało do władz miejskich w sprawach ochrony zabytków, zmiany nazewnictwa ulic oraz tablic pamiątkowych.

2. Od początku istnienia Towarzystwa gromadzone są różne dokumenty i pamiątki świadczące o bogatej historii Kalwarii Zebrzydowskiej, wyroby miejscowego rzemiosła oraz narzędzia pracy rzemieślników.

Zebrano niemal cały komplet afiszy i plakatów dotyczących Targów Kalwaryjskich, projektowanych głównie przez prof. Witolda Chomicza.

Bank Spółdzielczy w Kalwarii Zebrzydowskiej przekazał meble gabinetowe wykonane w latach dwudziestych XX wieku.

3. Wygłaszano **prelekcje** o historii Kalwarii Zebrzydowskiej, sanktuarium kalwaryjskiego, misteriach i walorach krajobrazowo - architektonicznych Parku Pielgrzymkowego oraz prowadzono lekcje muzealne dla dzieci i młodzieży szkolnej. Wygłaszali je: Adam Grodnicki, Stanisław Sypniewski, Małgorzata Kasprzyk, Krystyna Duda i sporadycznie inni członkowie Towarzystwa. Wielokrotnie pomocne były slajdy wykonane przez Adama Grodnickiego w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Prelekcji tych było średnio ok. dziesięciu w ciągu roku. W każdej brało udział od 20 - 30 uczniów.

4. Zorganizowano **wystawy artystów związanych z Kalwarią Zebrzydowską:**

- Zdzisława i Ewy Przebindowskich pt. *Motywy kalwaryjskie* - maj 1987 r,
- Kai Bielańskiej, Jadwigi Godzikowej, Jacka Ożoga i Michała Jakubasa - wystawa poplenerowa *Kalwaria i okolice* - grudzień 1987 r,
- *Malarstwa i mozaiki* Ireny Weissowej - „Aneri” w 100. rocznicę urodzin artystki- grudzień 1988 r.

Wystawy te miały miejsce w sali widowiskowej Domu Rzemiosła w Kalwarii Zebrzydowskiej.

Z kolei ekspozycje twórczości plastycznej artystów z Grupy Twórców Nieprofesjonalnych Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej organizowane były głównie w Bibliotece Miejskiej oraz Ośrodku Kultury w Kalwarii Zebrzydowskiej.

Były to:

- Malarstwo Jadwigi Baran - Gielaty i rzeźby Zdzisława Bardasa - 21.08. - 21.09. 1989 r.
- Malarstwo Grażyny Płachty i Stanisława Chyczyńskiego - 28.09. - 27.10. 1989 r.
- Malarstwo Zdzisława Bardasa i Adama Oczkowskiego, rzeźby Wiesława Hartla i płaskorzeźby Jerzego Dąbrowskiego - 08.02. - 10.03. 1990 r.
- Malarstwo Anny Żurek i tkaniny artystyczne Janiny Mróz - 27.03. - 21.04. 1990 r.

Członkowie Grupy Twórców Nieprofesjonalnych brali również udział w okolicznościowych wystawach oraz aukcjach przeznaczonych na cele charytatywne i społeczne, jak również tych przedstawiających dorobek gminy Kalwaria Zebrzydowska.

Od momentu przyznania nowego lokalu Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej w budynku Pawilonu Wystawowego „Okrągłak” zdecydowanie zwiększyły się możliwości organizacji wystaw, przeglądów i konkursów. Zostały więc przygotowane następujące **ekspozycje okolicznościowe**:

- Prac plastycznych Zdzisława Bardasa - kwiecień 1998 r.
- Malarstwa Jana Kłacza - czerwiec 1998 r.
- Malarstwa Anny Żurek - lipiec 1998 r.
- Stroików świątecznych Krystyny Dudy - grudzień 1998 r.
- Publikacji prasowych związanych z ochroną zabytków i przygotowaniem do wpisu sanktuarium kalwaryjskiego na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Natury UNESCO - styczeń - marzec 1999 r. W tym czasie przeprowadzono 17 prelekcji dla młodzieży szkolnej związanych z tym wydarzeniem.
- Fotografii, pod tytułem *Papież Jan Paweł II w Kalwarii Zebrzydowskiej* w dwudziątą rocznicę pierwszej pielgrzymki Ojca Świętego do Kalwarii Zebrzydowskiej - czerwiec

- wrzesień 1999 r., przedstawiającej pobyt Papieża w Kalwarii 9 czerwca 1979 r.
- Fotografii *Dawni pielgrzymi kalwaryjscy* - sierpień - październik 1999 r.
- Fotografii brata Alberta Mocarskiego OFM *Nasz Kardynał Franciszek Macharski* - z okazji 50 - lecia kapłaństwa - kwiecień - czerwiec 2000 r.
- Fotografii z okazji 25 -lecia pontyfikatu papieża Jana Pawła II pt. *Jan Paweł II - Pielgrzym Kalwaryjski* obejmującej zdjęcia z pobytu Ojca Świętego w Kalwarii (również jako kardynała) - październik - listopad 2003 r.
- Pokonkursowa *Pisanki regionalnej* - marzec - kwiecień 2004 r.
- Obrazów *Na szkle malowanych* księdza Stanisława Wojcieszaka z Ochotnicy Dolnej - kwiecień - lipiec 2004 r.
- Orderów i odznaczeń Władysława Stanowskiego - w pierwszą rocznicę jego śmierci - maj 2004 r.
- Wyszywania i haftu *Robótki kalwarianek* - wrzesień - listopad 2004 r. Swoje obrusy, makatki, ściereczki i obrazki haftowane zaprezentowały wówczas: Helena Pająk, Anna Pająk, Anna Moskała, Irena Baran, Anna Stokłosa, Jolanta Studnicka oraz Irena, Danuta i Maria Karkoszka, Józefa Dulban i Bogusława Babicz.
- Pokonkursowa *Ozdoby choinkowe XII*. 2004 r. - I. 2005 r.
- Gobelinów *Pejzaże i folklor ziemi żywieckiej* autorstwa pań Władysławy Klinowskiej i Władysławy Deki z Towarzystwa Miłośników Ziemi Żywieckiej - kwiecień - maj 2005 r.
- Haftu *Iglą malowane* Edyty Giercuskiewicz oraz haftowanych *Pocztówek okolicznościowych* Anny Kuźlik - artystek niepełnosprawnych z Grupy Integracyjnej Klubu Środowiskowego MCK w Żywcu - czerwiec - wrzesień 2005 r.
- Fotografii *Żywiec i Żywiecczyzna* - Witolda Deki z Żywca - październik 2005 r.
- Prac nauczycieli i ich rodzin: Jana Kłacza - malarstwo, Moniki Babicz - haft, Justyny Nawroth - fotografia, Łukasza Stokłosa - malarstwo, Wojciecha Cwiękały - rysunek, Marty Hordziej

- grafika, Jerzego Dąbrowskiego - płaskorzeźba, Wiesława Hartla - rzeźba; Roberta Babicza - modelarstwo - listopad - grudzień 2005 r.
- *Anioły w Kalwarii* - technika różna - autorzy prac: Jolanta, Monika, Paweł i Joanna Studniccy, Katarzyna Wrona, Marta Działkowiec, Renata Jurek - grudzień 2005 r.- styczeń 2006 r.
- Fotografii Macieja Malca *Moja Kalwaria* - luty - marzec 2006 r.
- Wystawa fotografii z okazji XI Festiwalu Muzycznego w sanktuarium kalwaryjskim poświęcona X Festiwalowi oraz 20-leciu pracy artystycznej dyrektora festiwalu Roberta Grudnia. Zaprezentowana została ona na krążgankach klasztoru oo. Bernardynów - od 28 lipca do 14 sierpnia 2006 r.
- *Młodzi Twórcy* - malarstwo, fotografia, grafika, rzeźba Ani Jamróz, Dagmary Dudy, Asi Tajs i Łukasza Stokłosa - sierpień i wrzesień 2006 r.
- *Kalwaria Zebrzydowska - Światowe Dziedzictwo Kultury* - wystawa promująca Kalwarię Zebrzydowską prezentowana w galerii Towarzystwa Miłośników Ziemi Żywieckiej w Żywcu w ramach współpracy z tym Towarzystwem - sierpień-wrzesień 2006 r.
- *Magiczna Kalwaria Zebrzydowska* - ekspozycja promująca nasze miasto. Zorganizowana została w „Domu Polonii” w Pułtusku w ramach nawiązanej współpracy z tym ośrodkiem. Wystawę przygotowano we współpracy z Centrum Kultury, Urzędem Miasta i Klasztorem oo. Bernardynów w Kalwarii Zeb. - od 21 października do 15 grudnia 2006 r.
- *Walory jesienne* - fotografie Macieja Malca, Jacka Pasternaka i Dagmary Dudy - listopad - grudzień 2006 r.
- Wystawa fotografii *Szopka kalwaryjska* - fotografie Macieja Malca, Jacka Pasternaka i Dagmary Dudy - grudzień 2006 oraz styczeń i luty 2007 r.
- Wernisaż wystawy fotografii *Kalwaria z wizytą u Papieża*. Zdjęcia i dokumenty dostarczyli mieszkańcy Kalwarii Zebrzydowskiej i okolic - 2 kwietnia 2007 - wystawa była czynna do końca maja.

- Wernisaż wystawy *Biały horyzont*- fotografie Piotra Pawlusa i Tomasza Wawrzyniaka - 1 czerwca 2007 r. - wystawa czynna do 15 lipca.
- Wystawa *Imieniny Krystyn* ukazująca ogólnopolskie spotkania Krystyn - wernisaż połączony ze spotkaniem imienniczek - 24 lipca 2007 r.
- Wystawa pokonkursowa Konkursu Plastycznego *Moja Kalwaria Zebrzydowska* - listopad - grudzień 2007 r.

Ważną ekspozycją, zorganizowaną przez Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej w roku 2005, była wystawa obrazująca dziewięć **festiwali muzycznych w sanktuarium kalwaryjskim**. Zaprezentowano ją na krążgankach klasztoru oo. Bernardynów w Kalwarii z okazji X Festiwalu Muzycznego w sanktuarium kalwaryjskim. Powyższa ekspozycja przedstawiała fotogramy, afisze, programy oraz wpisy artystów do księgi pamiątkowej, zbierane podczas dziewięciu dotychczasowych festiwali. Prezentowana ona była od czerwca do połowy sierpnia 2005 roku. Obejrzało ją bardzo wielu pielgrzymów oraz mieszkańców Kalwarii i okolic.

W czasie każdej wystawy odbywały się wernisaże oraz spotkania z artystami. W szczególności w pamięci pozostanie spotkanie z Edytą Giercuskiewicz, której towarzyszyła grupa artystów niepełnosprawnych prezentujących swoje artystyczne umiejętności.

Pomiędzy wystawami okolicznościowymi pokazywane były materiały związane z historią Kalwarii Zebrzydowskiej oraz jej promocją: foldery, mapy, informatory, pamiątki, wycinki prasowe, fotografie oraz wystawy pokonkursowe konkursów organizowanych przez Ośrodek Kultury w Kalwarii.

5. Od 1990 roku Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej organizuje corocznie (poza rokiem 2003) **Sesje Naukowe Młodzieży „Ocalić od Zapomnienia”**, które przeznaczone są dla młodzieży szkolnej. Uczestnicy przygotowują referaty, przeprowadzają wywiady z ciekawymi osobami pod kierunkiem nauczycieli lub innych opiekunów.

Opracowania te dotyczą historii miasta i okolicznych wsi, zabytków, dziejów instytucji i organizacji społecznych oraz upamiętniają ludzi zasłużonych dla Kalwarii i okolicy. W czasie poszczególnych sesji wygłaszano od czterech do dwunastu referatów. Najciekawsze były publikowane w "Wiadomościach Kalwaryjskich". Niektórzy uczestnicy mieli okazję wystąpić podczas sympozjów organizowanych przez Towarzystwo. Głównym celem sesji jest zainteresowanie uczniów dziejami swojej „małej ojczyzny”, gromadzeniem dokumentów i pamiątek. Szczególny nacisk jest kładziony na dzieje rodów i rodzin. Od 2002 r. sesje odbywają się 7 czerwca, w rocznicę pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Kalwarii Zebrzydowskiej.

6. W latach 1996 - 2000 Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, wspólnie z Ośrodkiem Kultury, organizowało **Ligę Kulturalną Szkół Podstawowych** gminy Kalwaria Zebrzydowska. Przedsięwzięcie to polegało na uczestnictwie poszczególnych szkół z terenu naszej gminy w imprezach zaliczanych do ligi. Udział oraz zajęte miejsca były odpowiednio punktowane. Zwycięskie szkoły otrzymywały puchar burmistrza miasta Augustyna Ormantego, który objął patronat nad ligą, oraz skromne nagrody pieniężne. Imprezy zaliczane do ligi to: konkursy wiedzy o regionie, przeglądy pieśni i poezji patriotycznej, zespołów kolędniczych i jasełek, konkursy plastyczne. Przedsięwzięcia te organizowane były przez członków Towarzystwa oraz Ośrodek Kultury w Kalwarii oraz niekiedy przez niektóre placówki oświatowe (były one szczególnie punktowane). Szkoły miały możliwość prezentacji swych dokonań poza szkołą, a najlepsze zespoły występowały na akademiach z okazji świąt patriotycznych w Ośrodku Kultury. Niestety, reforma szkolna oraz niechętna postawa części nauczycieli spowodowała zawieszenie ligi, które trwa do dnia dzisiejszego. Trzeba przyznać, że była to wspaniała forma prezentacji dorobku poszczególnych placówek oświatowych na zewnątrz.

W poszczególnych edycjach zwyciężyły następujące szkoły:
Rok szkolny 1996/1997 - Szkoła Podstawowa w Barwałdzie Średnim,
Rok szkolny 1997/1998 - Szkoła Podstawowa w Kalwarii Zebrzydowskiej,
Rok szkolny 1998/1999 - Szkoła Podstawowa w Brodach,
Rok szkolny 1999/2000 - Szkoła Podstawowa w Kalwarii Zebrzydowskiej.

7. Członkowie Towarzystwa współpracują z redakcją "*Wiadomości Kalwaryjskich*" poruszając na łamach tej gazety sprawy związane z historią oraz teraźniejszością i przyszłością naszego miasta.
8. Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej bardzo ściśle współpracowało z Wydawnictwem oo. Bernardynów *Calvarianum* w Kalwarii Zebrzydowskiej (do czasu przeniesienia dyrekcji tej oficyny do Krakowa). Wynikiem tego współdziałania było publikowanie "*Przeglądu Kalwaryjskiego*" oraz "*Biblioteki Przyjaciół Kalwarii*" jako oddzielnej serii wydawniczej. W tym cyklu zdążyły ukazać się trzy pozycje:
 - *Na Lanckoronie i stokach Żarku* Adama Grodnickiego,
 - *Trzy miasta Karola Wojtyły* Romana Antoniego Gajczaka,
 - *Papież w górach* Marka Skwarnickiego.

Należy podkreślić fakt, że Wydawnictwo *Calvarianum* pod kierownictwem o. Mikołaja Rudyka przekazało ponad 500 książek na nagrody dla uczestników Ligi Kulturalnej oraz innych imprez. Za to należą się wspomnianemu Ojcu szczególne podziękowania. Ponadto była to wspaniała promocja tejże oficyny na terenie miasta i gminy.

Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, wspólnie z Ośrodkiem Kultury i Biblioteką Miejską, 6 czerwca 1994 r. zorganizowało wystawę zatytułowaną *Publikacje Wydawnictwa „Calvarianum”*. Pokazano ponad 110 edycji książkowych oraz 19 fotogramów Adama Bujaka poświęconych papieżowi Janowi Pawłowi II. Wszystkie wystawione pozycje wzbogaciły księgozbiór Biblioteki Miejskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej.

W roku 2001 z udziałem Towarzystwa została wydana natomiast publikacja Urszuli Zajączkowskiej - Wąsik pt. *Stanisław Wyspiański a Kalwaria Zebrzydowska*, której promocja odbyła się 30 marca w czasie sesji literackiej zorganizowanej przez Miejską Bibliotekę Publiczną.

9. W celu pogłębienia wiadomości o Kalwarii Zebrzydowskiej, od 2003 roku Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej organizuje również cykl spotkań i prelekcji w ramach **Wszechnicy Kalwaryjskiej**. Odbywa się ona, niestety, bardzo nieregularnie. Dotąd miały miejsce następujące spotkania:
- o. Augustyn Chadam OFM - *Mikołaj Zebrzydowski - założyciel Kalwarii*.
 - o. Augustyn Chadam OFM - *Misteria kalwaryjskie*.
 - o. Nazariusz Popielarski OFM - *Zbiory Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej*.
 - o. Cyprian Moryc OFM - *Malarstwo w bazylice oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej*.
 - *Malarstwo Wojciecha Weissa*- wystawa w Zamku w Suchej Beskidzkiej - wycieczka.
 - o. Władysław Waśko OFM - *Jerozolima a Kalwaria Zebrzydowska*.

W prelekcjach tych uczestniczyło od 20 do 35 osób, w tym wielu nauczycieli oraz uczniów.

10. **Organizowano również sympozja z okazji ważnych dla Kalwarii Zebrzydowskiej wydarzeń:**
- **24 kwietnia 1999 r.** z okazji 20. rocznicy powstania Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej odbyło się sympozjum pod hasłem ***Kalwaria Zebrzydowska na początku XXI wieku***, podczas którego wygłoszono następujące referaty:
 - *Prognozy gospodarczego rozwoju Kalwarii Zebrzydowskiej* - burmistrz dr inż. Augustyn Ormanty,
 - *Problemy rozwoju ruchu pielgrzymkowego w sanktuarium kalwaryjskim* - o. Mikołaj Rudyk OFM,

- *Zadania samorządu lokalnego i oo. bernardynów w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego Kalwarii Zebrzydowskiej* - miejski konserwator zabytków dr Magdalena Swaryczewska,
 - *Założenia perspektywiczne Planu Zagospodarowania Przestrzeni* - architekt miejski mgr inż. Barbara Janewska,
 - *Położenie Kalwarii Zebrzydowskiej w pobliżu Krakowa - szansa rozwoju kultury w mieście* - dyrektor Ośrodka Kultury Małgorzata Radoń.
- **16 marca 2002 r.**, w ramach obchodów jubileuszu czterechsetlecia powstania sanktuarium kalwaryjskiego, zorganizowane zostało seminarium: ***Wpływ sanktuarium kalwaryjskiego na społeczność lokalną***, w czasie którego wygłoszono następujące referaty:
- *Samorząd lokalny a sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej* - burmistrz dr inż. Augustyn Ormanty,
 - *Zadania konserwatorskie w obszarze wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO* - miejski konserwator zabytków dr Magdalena Swaryczewska.
 - *Współpraca klasztoru oo. Bernardynów z władzami miasta Kalwaria Zebrzydowska* - o. Mikołaj Rudyk OFM,
 - *Wpływ Franciszkańskiego Zakonu Świeckich w Kalwarii Zebrzydowskiej na środowisko* - mgr Małgorzata Kasprzyk - TPKZ, członek Franciszkańskiego Zakonu Świeckich,
 - *Mikołaj Zebrzydowski naszym patronem?* - redakcja szkolnej gazetki „GIM-PRES” w Gimnazjum nr 1 w Kalwarii Zebrzydowskiej,
 - *Ruch pielgrzymkowy w sanktuarium kalwaryjskim* - br. Symforian Rygiel, WSD w Kalwarii Zebrzydowskiej,
 - *Kalwaria Zebrzydowska w okresie II wojny światowej* - mgr Dorota Benowska,
 - *Wpływ sanktuarium kalwaryjskiego na sztukę ludową* - członkowie Kółka Historycznego w Gimnazjum nr 1 w Kalwarii Zebrzydowskiej: Joanna Ptaś, Sabina Pocielaj, Ewelina

Pawlik, Katarzyna Tabak, Caroline Kucharczyk, Joanna Kłęcz pod opieką mgr Joanny Pytłowskiej.

Gościem honorowym była prof. arch. Anna Mitkowska, która w znaczący sposób przyczyniła się do wpisu sanktuarium kalwaryjskiego na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Natury UNESCO. W podsumowaniu seminarium wspomniana uczona powiedziała: „...poziom wszystkich referatów był bardzo wysoki, a niektóre nawet na poziomie profesorskim...”. Gość zwrócił uwagę na referaty przygotowane przez młodzież.

- 24 marca 2007 r. odbyło się sympozjum z okazji 390. rocznicy fundacji i lokacji miasta Kalwaria Zebrzydowska, podczas którego referaty wygłosili mieszkańcy Kalwarii i Brodów:

- o. Mikołaj Rudyk OFM - *Fundacja i lokacja miasta Kalwaria Zebrzydowska,*
- Mateusz Porębski - *Akta kalwaryjskie w archiwach polskich,*
- Dorota Kasprzyk - *Toponimia Kalwarii Zebrzydowskiej,*
- Stanisław Sypniewski - *Perspektywy rozwoju miasta i gminy Kalwaria Zebrzydowska.*

Ponadto w dyskusji burmistrz dr inż. Augustyn Ormanty przedstawił, w krótkim zarysie, historię miasta oraz jego obecny rozwój i zadania na przyszłość. Natomiast goście, Bożena i Wojciech Prus - Wiśniewscy z Towarzystwa Miłośników Góry Kalwarii i Czerska, przekazali kwiaty i życzenia dla władz i mieszkańców naszego miasta. Przedstawicielka Towarzystwa Przyjaciół Skawiny Ewa Tarnopolska dołączyła również ciepłe słowa dla mieszkańców Kalwarii Zebrzydowskiej.

11. Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej zorganizowało trzy pielgrzymki członków i sympatyków regionalnych towarzystw kultury do sanktuarium kalwaryjskiego:

I Pielgrzymka w 400 - lecie założenia sanktuarium kalwaryjskiego odbyła się **20 kwietnia 2002 r.** Wzięło w niej udział ponad 230 uczestników z 17 towarzystw regionalnych .

II Pielgrzymka w ramach obchodów 25. rocznicy założenia Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej skupiła ponad 120 osób z 9 stowarzyszeń. Odbyła się **24 kwietnia 2004 roku**.

III Pielgrzymka została zorganizowana **22 kwietnia 2006 r.** Wzięło w niej udział ponad 130 osób reprezentujących 9 stowarzyszeń.

Zamierzamy organizować takie pielgrzymki w cyklu dwuletnim.

12. Występowano wielokrotnie do władz Kalwarii Zebrzydowskiej z licznymi postulatami dotyczącymi spraw istotnych dla miasta i jego mieszkańców. Wnioski związane były głównie z uporządkowaniem nazewnictwa, czystością, ochroną środowiska i zabytków itp. Dzięki propozycjom Towarzystwa przez kilka lat w Kalwarii zatrudniony był miejski konserwator zabytków.
13. Ważnym elementem pracy Towarzystwa jest dokumentowanie bieżących wydarzeń mających miejsce w Kalwarii i okolicznych wsiach poprzez wykonywanie fotografii oraz filmów video. Zdjęcia wykonują: Krystyna Duda, Maciej Malec i Jacek Pasternak. Filmowaniem zajmuje się natomiast Stanisław Sypniewski, który obecnie przenosi zgromadzony materiał z taśm VHS na płyty DVD. Fotografie oraz filmy reportażowo - dokumentalne stanowią ważny przekaz historyczny.
14. Członkowie Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej aktywnie włączają się w imprezy społeczno - kulturalne oraz religijne na terenie miasta i gminy. Przykładem może być prowadzenie prac dekoracyjnych podczas pierwszej i drugiej pielgrzymki papieża Jana Pawła II przez Krystynę Dudę, której pomagali inni członkowie Towarzystwa. Stanisław Wojas podczas pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II był szefem cywilnej służby porządkowej. Stanisław Dobroski, Stanisław Sypniewski, Krystyna Duda oraz Małgorzata Kasprzyk włączają się w prace związane ze sprawnym przebiegiem majowych Dni Papieskich, organizowanych przez Parafialny Klub Sportowy "Św. Józef".
15. Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej współdziała z wszystkimi szkołami z terenu naszej gminy. Od 2003 roku

bardzo ściśle nawiązano współpracę z 3 Drużyną Harcerską „Badyle” z Kalwarii. Harcerze pomagają przy organizacji imprez, odbywają zbiórki w Izbie Muzealnej, a we wrześniu 2005 r. przygotowali wystawę *Tadeusz Kościuszko*. Przy współpracy harcerzy oraz PTTK znakowano również szlaki turystyczne w okolicach Kalwarii.

Nawiązano również **współpracę z innymi stowarzyszeniami**.

7 czerwca 1999 r. miało miejsce spotkanie z grupą poetów skupionych w *Bractwie Literackim Białego Pasterza* na promocji trzeciego tomu Antologii Literackiej Twórczości Nieprofesjonalnej o Janie Pawle II pt. *Polska nam Papieża dała*. Swoje wiersze recytowały wówczas:

- Emilia Berndsen z Sułkowic k/Andrychowa,
- Emilia Cuber z Dojazdowa k/Krakowa,
- Karolina Jessa - Wąsak z Przytkowic,
- Józefa Kalemba z Luborzycy k/Krakowa,
- Anna Pospuła z Przytkowic.

16. W roku 2005 nawiązano kontakty z Towarzystwem Miłośników Ziemi Żywieckiej. Ponadto członkowie TPKZ gościli u przyjaciół z Towarzystwa Miłośników Międzybrodzia, Towarzystwa Przyjaciół Skawiny, Towarzystwa Przyjaciół Orawy, Towarzystwa Miłośników Ziemi Babiogórskiej oraz Stowarzyszenia „Nasz Radziszów”. Podjęto również owocną współpracę z Towarzystwem Miłośników Ziemi Zatorskiej, Towarzystwem Miłośników Ziemi Jadownickiej, Towarzystwem Rozwoju Wsi Rudno, Chrzanowskim Stowarzyszeniem Folklorystycznym, Stowarzyszeniem Miłośników Ziemi Krzeszowickiej, Stowarzyszeniem Folklorystycznym *Teatr Regionalny*, Stowarzyszeniem Miłośników Ziemi Trzebińskiej, Towarzystwem Przyjaciół Libiąża, Związkiem Szczyrzycan oraz innymi stowarzyszeniami.
17. Zabiegi Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej spowodowały, że wmurowano tablicę pamiątkową poświęconą Wojciechowi Weissowi i jego żonie Irenie „Aneri” przy Domu Rzemiosła. Uroczystość odbyła się w 1988 r.
18. 17 grudnia 1998 r., z okazji dwusetnej rocznicy urodzin

Adama Mickiewicza, przy wlocie ul. Mickiewicza do Rynku w ścianę Pawilonu Wystawowego „Okrągłak” wmurowano tablicę poświęconą temu wieszczowi. Została ona ufundowana w 100. rocznicę urodzin poety. Odnaleźli ją po wielu latach członkowie Towarzystwa, była bowiem zdjęta z budynku szkoły trywialnej, który został rozebrany w latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia.

19. W celu podtrzymywania tradycji bożonarodzeniowych corocznie w drugiej połowie stycznia organizowane jest wspólne **Kołodowanie Przyjaciół Kalwarii**.
20. 9 listopada 2006 r. i 8 listopada 2007 r. z okazji Święta Niepodległości odbył się **Wieczór pieśni patriotycznej**. Wspólne śpiewanie tego typu utworów ma być kontynuowane w latach następnych z okazji świąt 3 Maja i 11 Listopada.
21. 29 maja 2007 r., w ramach obchodów 390. rocznicy fundacji i lokacji miasta Kalwaria Zebrzydowska przez Mikołaja Zebrzydowskiego, przeprowadzono **Konkurs Wiedzy o Kalwarii Zebrzydowskiej**, który był przeznaczony dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i pondgimnazjalnych.
22. 24 lipca 2007 r. odbyło się spotkanie pań o imieniu Krystyna pt. **Imieniny Krystyn**, w którym wzięły udział przedstawicielki z innych miast Małopolski. Była to impreza integracyjna i promująca Kalwarię Zebrzydowską.
23. Towarzystwo udostępnia swoje materiały oraz zbiory uczniom i studentom piszącym prace poświęcone Kalwarii Zebrzydowskiej.

Należy podkreślić, że od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej otrzymuje pomoc finansową od Rady Miasta, a od 1997 roku realizuje zadania w dziedzinie kultury zlecone przez Burmistrza Miasta.

Za pomoc tę serdecznie dziękujemy!!

III. Zadania na przyszłość

1. Kontynuowanie działań zmierzających do pełnej ekspozycji zbiorów Towarzystwa w Izbie Muzealnej,
2. Kontynuowanie archiwizacji zbiorów,
3. Prowadzenie działań propagatorskich związanych z wpisem sanktuarium kalwaryjskiego na Światową Listę Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO oraz dorobkiem miasta i gminy, szczególnie wśród młodzieży szkolnej,
4. Kontynuowanie Sesji Naukowych Młodzieży *Ocalić od Zapomnienia*,
5. Rozwijanie współpracy ze szkołami, Ośrodkiem Kultury w Kalwarii, Biblioteką Miejską oraz Drużyną Harcerską i innymi organizacjami i instytucjami,
6. Dokumentowanie bieżących wydarzeń w mieście i okolicy,
7. Organizowanie cyklicznych imprez: Jesiennego Rajdu Przyjaciół Kalwarii, Pielgrzymki Regionalnych Towarzystw Kultury do sanktuarium kalwaryjskiego (co dwa lata), *Imieniny Krystyn*, Kolędowania Przyjaciół Kalwarii, wspólnego śpiewania pieśni patriotycznych itp.,
8. Propagowanie organizacji cyklicznych imprez kulturalnych, np. spotkań z muzyką, poezją oraz festiwalu muzycznego w sanktuarium kalwaryjskim,
9. Publikowanie w Informatorze Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej artykułów, wywiadów oraz wszelkich wiadomości związanych z historią Kalwarii i okolicznych wsi,
10. Propagowanie celów, osiągnięć i zadań Towarzystwa dla pozyskania nowych członków,
11. Wspomaganie wydania płyty multimedialnej o Kalwarii Zebrzydowskiej,
12. Wznowienie współpracy z artystami nieprofesjonalnymi,
13. Zorganizowanie wystawy promującej Kalwarię Zebrzydowską,
14. Współpraca z Centrum Kultury w utworzeniu i prowadzeniu Muzeum Rzemiosła,
15. Propagowanie i pokazywanie pasji kalwarian,

16. Opracowanie szlaków spacerowych po mieście: papieskiego oraz przystanku PKS Czerna do bazyliki oo. Bernardynów,
17. Opracowanie i opublikowanie historii kościoła parafialnego pw. św. Józefa.

Lokal Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej - Izba Muzealna - znajduje się w Pawilonie Wystawowym „Okraglak” przy ul. Mickiewicza 2.

Nasz adres:

**Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej
ul. Mickiewicza 2, 34 -130 Kalwaria Zebrzydowska.**

**Spotkania odbywają się w każdy czwartek w godz. 15 - 17.
W ostatni czwartek miesiąca mają miejsce spotkania dyskusyjne.**

Lista członków Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej obecnych na Zebraniu Założycielskim 23 stycznia 1979 roku:

Członkowie Założyciele:

1. Adam Grodnicki,
2. Antoni Radoń,
3. inż. Józef Marcowski,
4. Jan Kłącz,
5. Krystyna Foryś,
6. Małgorzata Niecieja - Radoń,
7. Witold Rudnik,
8. Aleksander Natanek.
9. Władysław Wilk.

Pozostali członkowie:

Stanisław Wojas,
Włodzimierz Buśko,
Franciszek Partyka,
Jan Pająk,
Antoni Smolik,
Marian Karelus,
Jan Babicz,
Jan Malina,
Tadeusz Gielata,
Krystyna Mikołajek,
Wilhelm Mosurski,
Euzebiusz Kasperkiewicz,
Antoni Siwek,
Edward Radwan
Władysław Kolasa,
Władysław Stanowski,
Leszek Oleksy,
Kazimierz Bartyński,
Leszek Augustyniak,
Aleksander Cimer,
Tadeusz Pawlikowski,
Ryszard Para,
Zbigniew Stryczek.

SYMPOZJUM

z okazji 390. rocznicy lokacji miasta Kalwaria Zebrzydowska

Rok 1617 przyjmuje się jako datę założenia miasta Kalwaria Zebrzydowska. Dokładny termin nie został jednak ustalony. Przyjęto, że w roku 1617 wojewoda krakowski Mikołaj Zebrzydowski, fundator „polskiej Jerozolimy”, zezwolił na osiedlanie się ludności na wyznaczonym przez siebie terenie u stóp góry Żar, przy drodze biegnącej z klasztoru do Zebrzydowic. Osadzie - miasteczku nadał nazwę Zebrzydów oraz własny herb „Radwan”. Z tego względu w 2007 roku miasto Kalwaria Zebrzydowska obchodzi swoją 390. rocznicę lokacji.

Na fakt ten Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej pragnie zwrócić uwagę społeczności lokalnej. Każda impreza organizowana w bieżącym roku przez wymienione stowarzyszenie jest związana z tą rocznicą. Pierwszą i chyba najważniejszą imprezą było sympozjum, które miało miejsce w sobotę 24 marca 2007 r. w sali widowiskowej Centrum Kultury w Kalwarii Zebrzydowskiej. W holu prezentowana była wystawa fotografii obrazujących Kalwarię oraz dokumentów związanych z rzemiosłem. Biblioteka Miejska przedstawiła prace zgłoszone na konkurs na pamiątkę z Kalwarii Zebrzydowskiej i najciekawsze książki o naszym mieście. Na sali można było natomiast podziwiać projekty foteli papieskich wykonanych przez rzemieślników kalwaryjskich dla Jana Pawła II oraz narzędzia i pamiątki związane z wykonaniem butów dla naszego Papieża.

Sympozjum rozpoczął prezes Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej Stanisław Sypniewski, który powitał przybyłych gości. Zaszczycili bowiem swoją obecnością: senator Rzeczypospolitej Polskiej Piotr Boroń, przedstawiciele władz samorządowych: wiceprzewodniczący Rady Powiatu Józef Łasak, wójt Stryszowa Jan Waclawski, zastępca wójta Brzeźnicy Kazimierz Mostowik. Władze miasta i gminy Kalwaria Zebrzydowska reprezentowali: burmistrz dr inż. Augustyn Ormanty, przewodniczący Rady Miejskiej Marcin Krawczyński i jej wiceprzewodniczący Stanisław Nieciak oraz pracownicy Urzędu Miasta i kilku radnych. Obecni byli też dyrektorzy oraz nauczyciele niektórych szkół z terenu gminy.

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ KALWARII ZEBRZYDOWSKIEJ

**Z OKAZJI 390 - tej ROCZNICY FUNDACJI
I LOKACJI MIASTA KALWARIA ZEBRZYDOWSKA**

w sobotę 24 marca 2007 r. o godz. 10⁰⁰

**zaprasza do udziału
w**

SYMPOZJUM

Program:

godz. 10:00 - powitanie gości, rozpoczęcie

godz. 10:15 - 11:40 - referaty:

- O. Mikołaj Rudyk OFM - "Fundacja i lokacja miasta Kalwaria Zebrzydowska"
- Mateusz Porębski - "Akta kalwaryjskie w archiwach polskich"
- Dorota Kasprzyk - "Toponimia Kalwarii Zebrzydowskiej"
- Stanisław Sypniewski - "Perspektywy rozwoju miasta i gminy Kalwaria Zebrzydowska"

godz. 11:40 - 12:00 - dyskusja,

godz. 12:00 - 12:30 - przerwa na kawę i herbatę,

godz. 12:30 - 14:00 - promocja encyklopedii multimedialnej

"Kalwaria Zebrzydowska - Światowe Dziedzictwo"
autorstwa Macieja Malca i Jacka Pasternaka

godz. 14:00 - zakończenie

O godz. 14:30 zapraszamy na spotkanie w lokalu Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej.

**SYMPOZJUM ODBĘDZIE SIĘ W CENTRUM KULTURY
w Kalwarii Zebrzydowskiej przy ul. Broniewskiego 3**

Z wielką sympatią i zadowoleniem powitano przedstawicieli zaprzyjaźnionych towarzystw. Najdłuższą drogę przebyli członkowie Towarzystwa Miłośników Góry Kalwarii i Czerska z Góry Kalwarii koło Warszawy. Goszczono też przedstawicieli Towarzystwa Przyjaciół Skawiny, Towarzystwa Miłośników Ziemi Wadowickiej oraz Towarzystwa Przyjaciół Lanckorony. Towarzystwo Miłośników Ziemi Żywieckiej i Towarzystwo Miłośników Ziemi Zatorskiej nadesłały natomiast życzenia i pozdrowienia dla mieszkańców i władz Kalwarii Zebrzydowskiej. We wstępnym, krótkim wystąpieniu senator Piotr Boroń mówił o swoich pierwszych związkach z naszym miastem. Z kolei państwo Bożena i Wojciech Prus - Wiśniewscy z Góry Kalwarii przekazując życzenia i pozdrowienia dla mieszkańców siostrzanej Kalwarii Zebrzydowskiej wręczyli wiązanekę kwiatów.

Po kilkunastominutowej części wstępnej sekretarz Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej Małgorzata Kasprzyk rozpoczęła część referatową sympozjum. Pierwszy wystąpił o. mgr Mikołaj Rudyk z klasztoru oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej. Przedstawił on historię naszego miasta, tak ściśle związanego z fundacją Mikołaja Zebrzydowskiego. Zwrócił uwagę na współpracę klasztoru i władz samorządowych, szczególnie w XX wieku. Drugim prelegentem był mgr Mateusz Porębski - historyk archiwista z Centrum Kultury w Kalwarii Zebrzydowskiej. Następnie nauczycielka języka polskiego w Zespole Szkół nr 2 w Brodach mgr Dorota Kasprzyk w swoim referacie *Toponimia Kalwarii Zebrzydowskiej* poddała analizie nazewnictwo ulic miasta. Wystąpienie to było wzbogacone prezentacją komputerową. Część referatową zakończył mgr inż. Stanisław Sypniewski, który zastanawiał się nad perspektywami rozwoju miasta. Wszystkie wystąpienia były wspomagane prezentacją multimedialną. Referaty oraz głosy w dyskusji stanowią podstawową część niniejszego informatora.

W dyskusji zabrał głos burmistrz dr inż. Augustyn Ormanty, który przedstawił działalność samorządu gminnego w okresie transformacji ustrojowej naszego państwa. Omówił również działania bieżące władz miasta promujące i wpływające na jego rozwój. Następnie prezes Towarzystwa Miłośników Góry Kalwarii i Czerska, Wojciech Prus - Wiśniewski przypomniał związki obu miast oraz zarys historii Góry Kalwarii. Do życzeń dla naszego miasta dołączyła się również przedstawicielka Towarzystwa Przyjaciół Skawiny, Ewa Tarnopolska. Następnie prezes Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej,

jednocześnie członek Zarządu Małopolskiego Związku Regionalnych Towarzystw Kultury, w imieniu prezesa tegoż związku ks. Władysława Pilarczyka, wręczył Burmistrzowi Miasta Kalwaria Zebrzydowska okolicznościowy medal za popieranie ruchu regionalnego.

Półgodzinna przerwa na „kawę czy herbatę” była okazją do dyskusji kularowych, podziwiania stoiska Biblioteki Miejskiej oraz okolicznościowej wystawy fotografii przedstawiających Kalwarię Zebrzydowską dawniej i dziś.

Symposium zakończyła promocja encyklopedii multimedialnej *Kalwaria Zebrzydowska - Światowe Dziedzictwo* autorstwa Macieja Malca i Jacka Pasternaka, członków Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej. Należy mieć nadzieję, że płyta ta będzie wkrótce dostępna. Do chwili obecnej jeszcze jest uzupełniana.

Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej składa bardzo serdeczne podziękowania wszystkim prelegentom, twórcom encyklopedii multimedialnej, którzy występowali społecznie i udostępniili swoje referaty do publikacji bez pobierania honorarium. Słowa wdzięczności należą się też Centrum Kultury za bezpłatne udostępnienie sali widowiskowej oraz pomoc w przygotowaniu sympozjum, a Bibliotece Miejskiej za wzbogacenie wystawy o Kalwarii Zebrzydowskiej poprzez swoje stoisko. Osobne podziękowania kierujemy do harcerzy z 3 Drużyny Harcerskiej „Badyle” z Kalwarii Zebrzydowskiej za obsługę części gastronomicznej. Dziękujemy również władzom miasta z Burmistrzem na czele za przybycie i udostępnienie materiałów informacyjnych. Właścicielom witryn sklepowych dziękujemy natomiast za chętnie i bezinteresowne umieszczanie afiszy informujących o imprezach Towarzystwa.

Szczególne i najserdeczniejsze podziękowania składamy tym nielicznym mieszkańcom Kalwarii Zebrzydowskiej, którzy zaszczytili nas swoją obecnością na sympozjum.

Powodem do satysfakcji jest fakt, że rocznica lokacji Kalwarii Zebrzydowskiej oraz sympozjum została zauważona przez media regionalne. Dziękujemy „*Gazecie Krakowskiej*”, „*Dziennikowi Polskiemu*”, „*Kronice Beskidzkiej*” oraz Polskiemu Radiu „*Kraków*” za publikacje na ten temat.

Sympozjum zostało zorganizowane w ramach zadań zleconych Towarzystwu przez Radę Miasta i Burmistrza Miasta.

Stanisław Sypniewski

Kalwaria Zebrzydowska. Lokacja i dzieje miasta. ¹⁾

W bieżącym roku - 2007 - przypada 390. rocznica lokacji miasta obecnie nazywanego Kalwarią Zebrzydowską. Zawdzięcza ono swoje powstanie założeniu na początku siedemnastego stulecia w dobrach Mikołaja Zebrzydowskiego sanktuarium pasyjnego. Faktyczna historia Kalwarii Zebrzydowskiej zaczyna się bowiem w 1600 r., kiedy to rozpoczęła się na górze Żarek z inicjatywy wyżej wymienionego fundatora, podówczas wojewody krakowskiego i starosty lanckorońskiego, budowa kaplicy Ukrzyżowania Pana Jezusa, którą 4 X 1601 r. poświęcili nuncjusz papieski Klaudiusz Rangoni i biskup krakowski Bernard Maciejowski. Podczas uroczystości konsekracyjnej kazanie wygłosił jezuita krakowski, o. Kacper Sawicki. Wypowiedział wówczas prorocze słowa, zanotowane przez kronikarza, o. Ludwika Boguskiego: „Zaledwie myśl błoga stawienia świątyni zrodziła się w głowie zacnego wojewody, aliści runęły pod toporem cieniste dęby, promienie słoneczne spłynęły z pogodnego nieba w ciemny przed chwilą bór; zwierz dziki wyjąc ucieka przed światłem, a my w tej puszczy święcimy dziś przybytek Pański. Dziś pierwsi przybyliśmy tu na modlitwę, a któż wie, czyli to mieszkanie dzikiego zwierzka nie stanie się miejscem, do którego rzesze z odległych krain na modlitwę przybywać będą? Któż wie? Czyliż bór nie roztworzy światłu swego łona, a pieśni tysięcy ludu nie będą się w nim rozlegać zamiast głosu wilków, któremu dziś leśne echo wtóruje?”²⁾ Gdy kaznodzieja wypowiadał powyższe słowa, obszar, na którym usytuowane są dziś klasztor z bazyliką i Dróżkami, pokryty był gęstym lasem, przeważnie jodłowo - świerkowym i łąkowymi polanami. Nie było jeszcze Zebrzydowa, czyli dzisiejszej Kalwarii Zebrzydowskiej, ani też wsi nazywanej dziś Bugajem Kalwaryjskim. Omawiany teren otaczały wtedy następujące miejscowości: od północy w kierunku na wschód - Zebrzydowice, Brody z przysiółkiem Solca, Lanc-

korona, Leśnica, Stronie, Zakrzów, na południu - przysiółek Bugaj Zakrzowski, Łękawica, na zachodzie - Barwałd i przysiółek Czerna, należący do Zakrzowa.³⁾ W latach 1604 - 1609 wzniesiono u podnóża Żarku niewielki klasztor z kościołem dla Zakonu Braci Mniejszych, w Polsce popularnie zwanych bernardynami. Akt ustanawiający wspomnianą fundację w Kalwarii wystawił Mikołaj Zebrzydowski na Wawelu 1 XII 1602 r. Równocześnie w latach 1605 - 1617 zbudowano kilkanaście kaplic Męki Pańskiej, służących do odprawiania nabożeństwa pasyjnego, wzorowanego na obchodach jerozolimskich. Taki bowiem sposób rozważania paschalnych tajemnic wiary zaczął przyciągać licznych wiernych. Około 1617 r. Mikołaj Zebrzydowski przystąpił do lokacji osady przyklasztornej, nazwanej Zebrzydowem. Miała ona - w zamyśle fundatora - służyć jako baza obsługowa dla pielgrzymów zdążających tłumnie do sanktuarium już od 1609 r. Osada ta powstała na stoku góry Żarek, poniżej klasztoru, wzdłuż drogi prowadzącej z konwentu do Zebrzydowic i sięgała w pobliże dzisiejszej ul. 3 Maja. Pierwsi jej mieszkańcy wywodzili się z wiosek starostwa lanckorońskiego i zajmowali się uprawą roli dzierżawionej od klasztoru oraz sezonowo obsługą pielgrzymów. Zebrzydów nie rozwijał się jednak dynamicznie i z tego to powodu Jan Zebrzydowski 25 VII 1640 r. dał miastu nową lokację na prawie magdeburskim, zmieniając równocześnie nazwę wspomnianej osady na Nowy Zebrzydów. W stosownym dokumencie określił obowiązki mieszczan wobec klasztoru. Ustanowił nową organizację miasta (z urzędem miejskim i wójtem). Wydał też zakaz osiedlania się Żydów na terenie Nowego Zebrzydowa. W tym czasie zanotowano wzrost znaczenia Kalwarii jako miejsca odpustowego. Wpłynęło to na rozwój rzemiosła oraz handlu dewocjonaliami i żywnością. Trzecia lokacja miasta miała miejsce za czasów Józefa Czartoryskiego i związana była z odbudową Nowego Zebrzydowa po pożarze, który w 1715 r. strawił prawie wszystkie budynki. Zabudowa miejska - parterowa i drewniana - usytuowana początkowo wzdłuż dzisiejszej ul. Bernardyńskiej, została wtedy stopniowo przesunięta w kierunku obecnego Rynku i zgrupowana wokół wzniesionego wówczas

ratusza. Siedziba władz miasta po pożarze, jaki wybuchł w 1859 r., nie została dotychczas odbudowana. Niewielkie budynki murowane zaczęły powstawać dopiero pod koniec XIX i na początku XX w.

Po I rozbiorze (1772 r.) Nowy Zebrzydów znalazł się w cesarstwie austriackim. W tym czasie zaborcy w aktach urzędowych zaczęli używać nazwy Kalwaria, a ok. 1890 r. przyjęła się dzisiejsza nomenklatura - Kalwaria Zebrzydowska.⁴⁾ Austriacy nie uznawali jednak Kalwarii za miasto i traktowali ją jako osadę targową. Prawa miejskie odzyskała ona dopiero po 1860 r. Z kolei w latach 1786 - 1790 powstał biegnący przez Kalwarię trakt komunikacyjny (szosa bita), zwany cesarskim albo Pierwszą Galicyjską Szosą Handlowo - Poczтовую, prowadzący ze Lwowa do Wiednia. Zbudowanie tej drogi przyczyniło się do ożywienia życia gospodarczego wspomnianej miejscowości. Powstały tam wówczas: komora celna, stacja pocztowa i skład soli, którą przez Kalwarię przewożono z Wieliczki na Śląsk. Rozwinęło się także rzemiosło stolarskie. Duże znaczenie dla wzrostu gospodarczego miejscowości miał rok 1848, kiedy to zniesiono pańszczyznę i uchylono zakaz osiedlania się Żydów. Rozporządzenia powyższe sprawiły, że ustała zależność miasta od prywatnych właścicieli, którymi byli kolejno Zebrzydowscy, po ich wymarciu w 1667 r. - Czartoryscy i od 1836 r. Brandysowie. Kalwaria stała się wówczas autonomiczną gminą, posiadającą własny zarząd miejski, na czele którego stał burmistrz. Osiedlający się tam Żydzi przyczynili się natomiast do wzrostu koniunktury w rzemiośle. Na rozwój miasta i nasilenie ruchu pielgrzymkowego do sanktuarium miała też wpływ budowa w 1884 r. linii kolejowej biegnącej przez Kalwarię i łączącej Kraków z Suchą Beskidzką (od 1899 r. również z Zakopanem) oraz w 1888 r. z Kalwarii do Bielska. Odtąd miasto posiada dwie stacje kolejowe: Kalwaria Zebrzydowska Lanckorona (usytuowaną pomiędzy Kalwarią, Zebrzydowicami i Brodami) oraz Kalwaria Zebrzydowska (na skraju miasta przy Zebrzydowicach). Należy wymienić jeszcze dwie wielkie uroczystości religijne ważne zarówno dla sanktuarium, jak i dla miasta: koronację cudownego obrazu Matki Bożej

Kalwaryjskiej w 1887 r. i trzystulecie fundacji Mikołaja Zebrzydowskiego obchodzone w 1902 r. Obie uroczystości zorganizowano z udziałem władz miasta i okolicznej ludności. W 1887 r. na czele komitetu organizacyjnego, który powstał z inicjatywy klasztoru, stanęli: miejscowy proboszcz (zebrzydowski) ks. Ignacy Zapałowicz i burmistrz Józef Kosowski, a w 1902 r. w przygotowanie uroczystości zaangażowały się też władze powiatowe w Wadowicach ze starostą Zdzisławem Geppertem na czele i miejskie w Kalwarii z burmistrzem Janem Modelskim. W ramach przygotowań jubileuszowych 300 - lecia Kalwarii zbudowano, dzięki pomocy władz powiatowych w Wadowicach i miejskich w Kalwarii, nową drogę dojazdową do klasztoru, tak zwaną Serpentyń (dziś ul. Tadeusza Kościuszki). W 1896 r. Kalwaria liczyła 1476 mieszkańców, w tym 360 rzemieślników. Najwięcej było wśród nich stolarzy - siedemdziesięciu dwóch. W tymże roku powstała Krajowa Szkoła Stolarska, która odegrała dużą rolę w rozwoju kalwaryjskiego rzemiosła, oraz Szkoła Ludowa, początkowo jedno - , a potem czteroklasowa. U schyłku XIX w. założono w mieście również filię Sądu Powiatowego w Wadowicach. Z kolei na początku następnego stulecia powstały: poczta i telegraf, posterunek żandarmerii, Straż Pożarna, Kasa Oszczędności i Kasa Pożyczkowa (1907) oraz małe fabryki mebli Szczepana Łojka i Wilhelma Mosurskiego. W 1902 r. został zbudowany na Rynku, przy znacznej pomocy klasztoru oo. Bernardynów, kościół pw. św. Józefa. Był on początkowo obsługiwany przez bernardynów, potem przez wikariusza parafii zebrzydowskiej i wreszcie (nieдолго przed I wojną światową) przez rektora mianowanego przez biskupa krakowskiego. Tak było aż do 1942 r. Wtedy - w wyniku wydzielenia części obszaru należącego do parafii zebrzydowskiej - powstała samodzielna parafia kalwaryjska.

O wiele szybszy, aniżeli dotychczas, rozwój miasta nastąpił po I wojnie światowej. W 1921 r. liczyło ono 1692 mieszkańców, w tym 25 % Żydów. W 1935 r. ilość ta wzrosła do 2137 osób. Ludność żydowska tuż przed II wojną światową liczyła natomiast około 700 osób. Podczas okupacji ludzie ci zostali niemal całkowicie wymordowani. W latach 1918 - 1938 Kalwaria Zebrzydowska była

już znanym ośrodkiem stolarskim (meblowym) i obuwniczym. Do popularyzacji rzemiosła przyczyniły się niewątpliwie organizowane od lat trzydziestych XX w. targi meblowe, które po przerwie spowodowanej okupacją odbywają się regularnie aż do chwili obecnej. Okres powojenny to czas dalszego rozwoju zarówno miasta, jak i sanktuarium pomimo różnych trudności i szykan ze strony ówczesnej władzy. Kalwaria Zebrzydowska nazywana była często przez ówczesną prasę „wyspą kapitalizmu” ze względu na istniejące tam sanktuarium oraz klasztor oo. Bernardynów i prywatne rzemiosło. Ośrodek kultu pasyjno - maryjnego nie był dobrze widziany przez władze komunistyczne. W różny sposób poddawano więc rozmaitym represjom zarówno wspólnotę klasztoru oo. Bernardynów, jak i przybywających na Kalwarię pielgrzymów. Miejscowe rzemiosło doznawało także różnych trudności ze strony władzy. Pomimo to od lat sześćdziesiątych XX w. znaczenie Kalwarii Zebrzydowskiej jako ośrodka produkcji meblarskiej i obuwniczej, a także jako centrum pielgrzymkowego wyraźnie rośnie. Liczba mieszkańców zwiększyła się w tym czasie do ponad 4 000. W rzemiośle i przemyśle zatrudnionych jest ok. 80% ludności miasta. Wzrosła też w omawianym okresie ilość pielgrzymów przybywających do Kalwarii, co potwierdzają nawet dokumenty Służby Bezpieczeństwa, która inwigilowała ruch pielgrzymkowy do sanktuarium. Rok 1989 - czas upadku komunizmu i odzyskania przez Polskę pełnej suwerenności - to cezura, od której zaczął się nowy okres w dziejach Kalwarii Zebrzydowskiej. Pojawiły się nowe możliwości rozwoju, które, jak sądzę, już są wykorzystywane zarówno przez władze miasta, jak i przez wspólnotę klasztoru.

Dzieje konwentu bernardyńskiego i miasta są ze sobą ściśle związane. O tej swoistej symbiozie tak napisał o. Hieronim Wyczawski: „Kalwaryjski klasztor Bernardynów umożliwił powstanie tego miasta i w znacznej mierze przyczynił się przez długie lata do jego egzystencji.”⁵⁾ Kalwaria Zebrzydowska, niewielkie miasteczko położone na południu Polski, znane jest dziś, dzięki istniejącemu tam sanktuarium, nie tylko w całej Polsce ale także szeroko poza jej granicami. Spełniło się proroctwo o. Kacpra

Sawickiego wypowiedziane na Żarku w 1601 r. Omawiane centrum kultu pasyjno - maryjnego jest, obok Częstochowy, największym i najważniejszym miejscem pielgrzymkowym w Polsce nawiedzanym co roku przez wielotysięczne tłumy pątników. Było to także do niedawna ulubione sanktuarium Ojca Świętego Jana Pawła II, do którego przybywał już od najmłodszych lat. Karol Wojtyła jako papież odwiedził to miejsce w 1979, 1991 i 2002 r. Pielgrzymował na Kalwarię także i obecny papież Benedykt XVI w 2006 r. Omawiane centrum katolickiego kultu religijnego zostało również wpisane 1 XII 1999 r. na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Natury UNESCO jako cenny zabytek krajobrazowo - architektoniczny i pielgrzymkowy.

Przypisy:

- ¹⁾ Literatura (wykorzystana): A. Grodnicki: *Stolarze z Kalwarii Zebrzydowskiej*, Bielsko - Biała 1985. A. Chadam, S. Sypniewski: *Kalwaria Zebrzydowska. Sanktuarium i miasto*, Kalwaria Zebrzydowska 1994. K. Iwańska: *Diaspora żydowska w Kalwarii Zebrzydowskiej od XVIII wieku do II wojny światowej*, (w:) *Miscellanea historico - regionalia Galiciensia*. Pod red. A. Nowakowskiego. Wadowice 2000. J. Łępkowski: *Kalwaria Zebrzydowska i jej okolice pod względem dziejowym i archeologicznym*. Kraków 1850. A. Ormanty: *Ziemia kalwaryjska i jej mieszkańcy*, (w:) *Kalwaria Zebrzydowska - polska Jerozolima skarbem Kościoła i narodu polskiego*. Kalwaria Zebrzydowska 2002, s. 445 - 462. A. Ormanty: *Mieszkańcy Kalwarii Zebrzydowskiej w dobie jubileuszu 400 - lecia sanktuarium*, (w:) „Przegląd Kalwaryjski”, nr 7/2002 s. 13 22. A. Siemionow: *Ziemia wadowicka. Monografia turystyczno - krajoznawcza*, Wadowice 1984. H. E. Wyczawski: *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru Bernardynów i kalwaryjskich Drózek*, wyd. 2 uzup. przez M. Rudyka, Kalwaria Zebrzydowska 2006. J. Zinkow: *Wokół Kalwarii Zebrzydowskiej i Lanckorony*, Kalwaria Zebrzydowska 2000.
- ²⁾ Cytat za A. Chadam, *Geneza Kalwarii Zebrzydowskiej*, w: "Peregrinus Cracoviensis". Z.2:1995, s. 21.
- ³⁾ Por. H. E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru Bernardynów i kalwaryjskich Drózek*, wyd. 2, Kalwaria Zebrzydowska 2006, s. 220.
- ⁴⁾ „Dziennik Polski” (15 III 1950) wystąpił z propozycją zmiany nazwy Kalwaria Zebrzydowska na Zebrzydów. „Tygodnik Powszechny”, nr 17: 23 IV 1950, s. 12, zamieścił w rubryce *Bez ogródek* krótki tekst polemiczny pod tytułem *Kalwaria czy Zebrzydów?*, podpisany inicjałem „Kalw.”, który tu zamieszczamy: „Dziennik Polski” (z 15 III br., wydanie prowincjonalne) wystąpił z inicjatywą, by zmienić nazwę miasteczka Kalwaria Zebrzydowska na Zebrzydów. Zmianę tę motywuje tym, że nazwa „Kalwaria” jest rzekomo „ośmieszona” a zaś słowo „kalwarianie” oznacza „odpustowego wydrwigrosza, nicponia i nieroba”. Korespondent „Dziennika Polskiego” prawdopodobnie nie ma pojęcia o prawdziwym znaczeniu słowa „Kalwaria”. Trzeba je mu więc podać. Słowo „Kalwaria” jest wyrazem łacińskim, a oznacza - czaszkę, trupa głowę. Stanowi odpowiednik do hebrajskiego wyrazu: „Golgota”(czaszka, trupa głowa). Tak się nazywało wzniesienie, na którym został ukrzyżowany Chrystus Pan. W nazwie zatem nie ma nic ośmieszającego; owszem, jest religijna dostojność. Co się zaś tyczy owych „kalwarian”, których „Dziennik Polski” traktuje jako „nicponiów, wydrwigroszów”, to byłoby obelgą dla pracowitej ludności miasteczka, gdyby z powodu jednostek chciało się likwidować starą i piękną nazwę; oznaczałoby to bowiem, że cała ludność Kalwarii - to nicponie i wydrwigrosze.”
- ⁵⁾ Por. H. E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska...*, s. 393.

Akta kalwaryjskie w polskich archiwach

W ciągu kilkudziesięciu lat od zakończenia II wojny światowej Kalwaria Zebrzydowska doczekała się wielu opracowań zarówno popularnych, jak i dzieł o naukowym charakterze na jej temat. Szczególny nacisk położony był przede wszystkim na historię klasztoru i kalwaryjskich Drózek. Na realizację oczekuje monografia miasteczka Kalwarii Zebrzydowskiej z zawartymi aspektami życia społecznego, gospodarczego oraz administracyjnego w ujęciu historycznym. Z tego względu wypadałoby na wstępie zapoznać się z archiwaliami dotyczącymi tejsze miejscowości znajdujących się w polskich archiwach.

Niewątpliwie najwybitniejszą postacią zajmującą się historią Kalwarii, z szerszym uwzględnieniem archiwaliów, był o. Hieronim Wyczawski, który w swojej pracy na temat omawianego miasta zawarł spis źródeł archiwalnych dotyczących klasztoru kalwaryjskiego¹⁾. Należy tylko ubolewać, iż autor oparł się bezkrytycznie na źródłach kościelnych i tylko w sporadycznych przypadkach sięgał po akta instytucji świeckich. Jednakże praca o. Wyczawskiego jest jednym z najwybitniejszych przykładów monografii historycznych miejscowości, opartych niemal w całości na źródłach.

Wypadałoby więc przedstawić pozostałe archiwalia dotyczące miasta Kalwarii i, co za tym idzie, wzbogacić opisaną przez o. Wyczawskiego historię naszej małej ojczyzny.

W przedstawianiu akt kalwaryjskich oparto się na chronologii wytworzonych archiwaliów bez uwzględniania przedstawienia hierarchii Archiwów Państwowych oraz miejsca przechowywania akt. Ponadto akta kalwaryjskie przedstawiono w rozumieniu dokumentacji wytworzonej na terenie miasta i gminy Kalwaria Zebrzydowska lub przez instytucje mające na tym terenie swoje siedziby. Na początku zaprezentowane zostaną więc akta o charakterze administracyjnym, następnie sądowe i bankowe²⁾.

1. W Archiwum Państwowym w Krakowie znajdują się najciekawsze i najstarsze akta dotyczące historii miasta Kalwarii, rzadko

wykorzystywane do prac naukowych. W zespole nr **29/32**³⁾ pt. **Varia - zbiór szczytków zespołów** pod numerem 16 - znajduje się Księga radziecko - ławnicza miasta Kalwarii Zebrzydowskiej z lat 1630 -1811. Poszyt stanowi około 500 kart z uchwałami rady miejskiej i pozostałą dokumentacją. Prawdopodobnie księga jest najstarszą dokumentacją obrazującą życie miasta Kalwarii i stanowi wyjściowe źródło do historii naszej miejscowości.

W zespole **29/427**, noszącym nazwę **Varia 2 - zbiór akt i materiałów różnej proveniencji** pod pozycją 80 widnieje Księga ingrosacji dokumentów miasteczka Kalwarii jako do wciągania i zapisywania kontraktów, kwitów, ingrosacji od roku 1797, za lata 1797-1805. Księga ta stanowi źródło do poznania stosunków własnościowych oraz genealogicznych z terenów Kalwarii z przełomu XVIII i XIX wieku⁴⁾.

Kolejną grupę akt stanowią archiwalia zgromadzone w Archiwum Państwowym w Oddziale w Oświęcimiu⁵⁾. Tam pod numerem zespołu **16/78** kryją się **Akta miasta Kalwarii Zebrzydowskiej z lat 1882 - 1939**. Stanowią one 27 j.a. i liczą 0,40 mb, zawierają min:

- I. Rada i Urząd Miejski w Kalwarii Zebrzydowskiej (1882 - 1915)
 1. Akta organizacyjno - administracyjne - protokoły z posiedzeń rady gminnej miasta, uchwały i okólniki dotyczące akcji sanitarnej.
 2. Akta gospodarcze - budowa wodociągu, stadionu sportowego, zezwolenia na budowę domów mieszkalnych.
- II. Zarząd Miejski miasta Kalwarii Zebrzydowskiej (1919 - 1939).
 1. Akta organizacyjno - administracyjne - instrukcje i przepisy kancelaryjne, plany miasta i sąsiednich gmin, wybory samorządowe, sprawy związane z popularyzacją historii miasta, szkolnictwem zawodowym i akcją sanitarną.
 2. Akta gospodarcze - zezwolenia na budowę domów mieszkalnych.
- III. Stowarzyszenia i fundusze działające przy Zarządzie Miejskim w Kalwarii Zebrzydowskiej (1934) - statut Związku Międzykomunalnego dla popierania kalwaryjskiego wytwórstwa

meblowego i drobnego rzemiosła wiejskiego, korespondencja dotycząca pożyczki narodowej.

Z tego okresu w Archiwum Głównym Akt Dawnych znajduje się zespół posiadający akta kalwaryjskie, mianowicie w zespole **C.K. Ministerstwo Robót Publicznych** (nr zespołu 1/311). Pod poz. 278 znajdują się akta dotyczące Budowy drogi Brzeźnica - Kalwaria - Maków, ważnej pod względem wojskowym, z 1911 r.; Poz. 315, - Budowa drogi Kalwaria - Przytkowice - Wielkie Drogi. W aktach: szkic sytuacyjny budowanej drogi (1:200000) oraz mapa powiatu Wadowice (1:75000), 1909-1913; Poz. 316 - Subwencja na budowę kanału w Kalwarii Zebrzydowskiej wzdłuż krakowskiej drogi krajowej z 1913 r.

Po zakończeniu działań wojennych, w wyniku których organa państwowe utraciły większość swej dokumentacji, nastąpiły poważne zmiany administracyjne, jakie ukształtowały również akta miasta Kalwarii. Aby zrozumieć podział akt na zespoły należy krótko przedstawić historię zmian administracyjnych po II wojnie światowej.

Początkowo, w latach 1944/45, organizacja terenowej administracji rządowej była prawie taka sama jak w okresie międzywojennym. Nadal bowiem głównymi urzędami były urzędy wojewódzkie i starostwa powiatowe. W roku 1945 powołano do życia 14 województw oraz 2 miasta wydzielone: Warszawę i Łódź. Przy województwach i starostach powiatowych jako organy uchwałodawcze i kontrolne działały wojewódzkie i powiatowe rady narodowe. Zostały one zlikwidowane na mocy ustawy z 20 marca 1950 roku o jednolitych organach administracji państwowej, a akta tych urzędów zarchiwizowały się. Ustawa ta znosiła urzędy wojewodów, starostów, burmistrzów i wójtów, ustanawiając system rad narodowych kierowanych przez prezydium i przewodniczących, podporządkowanych hierarchicznie Radzie Państwa⁶⁾.

We wrześniu 1954 roku z czterostopniowej struktury administracyjnej: województwa, powiatu, gmin i gromad, usunięto gminy, na które składało się kilka gromad z sołtysem na czele. Od tej chwili najniższą jednostką administracji terenowej została gromada.

Z 3 tys. gmin i 40 tys. gromad utworzono ponad 8 tys. gromad powiększonych⁷⁾.

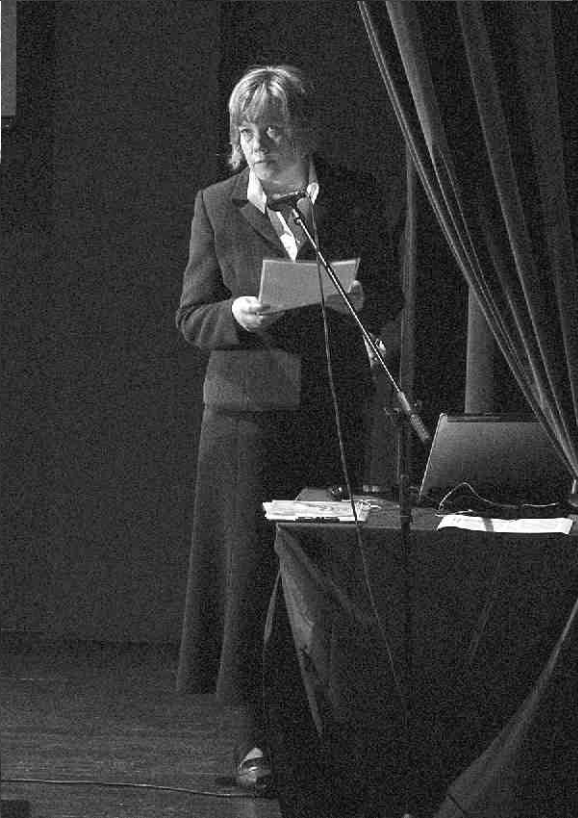
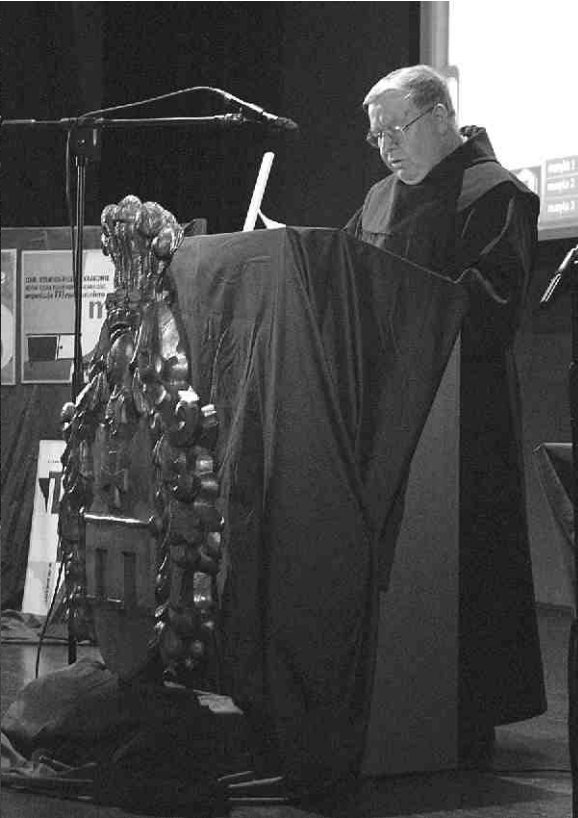
Prezydium MRN w Kalwarii Zebrzydowskiej rozpoczęło swoją działalność na podstawie ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej. Zmiany w strukturze i zadaniach rady oraz jej organów przyniosły ustawy z dnia 25 września 1954 r. - ordynacja wyborcza do rad narodowych oraz z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych, znowelizowana w 1963 roku, która zastąpiła ustawę z dnia 20 marca 1950 r.⁸⁾ Dzieje urzędu zamknęła ustawa z dnia 22 listopada 1973r. o zmianie ustawy o radach narodowych, która weszła w życie z dniem 9 grudnia 1973 r.⁹⁾

Pierwszym etapem zmian w latach 70-tych XX w. było zniesienie gromad i powołanie gmin. W obrębie gmin powołano gminne rady narodowe jako organ uchwałodawczy władzy państwowej oraz naczelników gmin jako przedstawicieli administracji terenowej, którzy kierowali urzędem gminnym. Kolejnym etapem zmian było to, iż rady narodowe wszystkich szczebli zyskały wewnętrzne organy kierownicze - prezydium rad narodowych.

Następnie zaś, mocą nowej ustawy, przywrócono urzędy wojewódzkie, powiatowe, miast i gmin. Tym samym terenowe organy administracji państwowej przejęły charakter monokratyczny. Na szczeblu wojewódzkim najwyższy urząd sprawował wojewoda, a po nim prezydenci miast, naczelnicy miast, dzielnic i gmin. Akta prezydiów wszystkich szczebli przejęto jako zespoły zamknięte.

Dwa lata później, w związku z likwidacją powiatów (po wprowadzeniu nowego podziału administracyjnego kraju), urzędy powiatowe i działające przy nich powiatowe rady narodowe jako organy uchwałodawcze przestały istnieć. Urzędy wojewódzkie straciły część swych kompetencji terytorialnych na rzecz powołanych w 1975 nowych urzędów wojewódzkich, których liczba wzrosła do 49¹⁰⁾.

Zapoczątkowana w 1989 roku reforma ustrojowa nie ominęła podziału administracyjnego. W 1990 r. powstał samorząd gminny¹¹⁾, który funkcjonuje ze zmianami do dziś. Rok 1999 przyniósł dalsze

radykalne zmiany. Wprowadzono nowy szczebel władzy samorządowej - powiat oraz 16 województw regionalnych.

W związku z licznymi przekształceniami należy przedstawić kolejno akta związane z podziałem administracyjnym, które w większości znajdują się w Archiwum Państwowym w Oddziale w Oświęcimiu.

Nr zespołu **16/68** zawiera **Akta gminy Kalwaria** za lata 1931 - 1954, liczące 5,80 mb i zawierające 120 j.a.

I. Zarząd Gminny w Kalwarii (1931 - 1950)

II. 1. Dział ogólnooorganizacyjny - sprawy podziału administracyjnego, składy osobowe Zarządu i PGRN, wykazy radnych, sołtysów i podsołtysów, wybory sołtysów, zarządzenia i korespondencja w sprawach szkoleniowych, sprawozdania z działalności GRN, protokoły z posiedzeń Zarządu, GRN, PGRN, Rady Gromadzkiej w Lanckoronie, komisji gminnych, protokoły inspekcji, sprawy dotyczące majątku gminy i gromad, akta dot. zniszczeń wojennych i szkód wyrządzonych przez wojska radzieckie,

2. Dział finansowo - budżetowy - preliminarze budżetowe, budżety, księga główna, dzienniki główne, księgi dochodów i wydatków budżetowych, roczne sprawozdania budżetowe, księgi biercze podatków, Danina Narodowa,

3. Dział gospodarki gminnej - zarządzenia i korespondencja w sprawach kulturalno - oświatowych, orzeczenia organizacji szkół podstawowych, walka z analfabetyzmem, korespondencja w sprawie zdrowia publicznego i repatriacji dzieci, statystyka gminna, akcja przesiedleńcza i werbunkowa do pracy w przemyśle i górnictwie, plan gospodarczy w rolnictwie, sprawy katastralne, zarządzenia i korespondencja w sprawach rolno - leśnych,

4. Dział administracyjny - rejestr wydanych w Lanckoronie kenkart, rejestr mieszkańców gminy Kalwaria, zarządzenia i korespondencja w sprawie bezpieczeństwa publicznego.

III. Prezydium GRN w Kalwarii (1950 - 1954)

1. Referat ogólnoadministracyjny - wybory sołtysów, wykazy członków Zarządu Gminnego, PGRN, radnych oraz sołtysów,

- szkolenie pracowników gminnych, sprawozdanie z działalności GRN, komisji gm., protokoły z sesji GRN i posiedzeń PGRN, komisji, książka kontroli, protokoły inspekcji, sprawy bezpieczeństwa publicznego, rejestr spraw karno - administracyjnych, protokoły z rozpraw karno - administracyjnych,
- 2.Referat finansowy - preliminarz budżetowy, budżet, dziennik główna księga biercza podatku, księga świadczeń w naturze,
 - 3.Referat spraw socjalnych i kulturalnych - korespondencja w sprawach kulturalno - oświatowych, sprawozdanie zdrowia publicznego, karty rzemieślnicze,
 - 4.Referat rolny - wykazy gospodarstw rolnych, akcja przesiedleńcza, plan techniczno - eksploatacyjny SOM, sprawy katastralne, korespondencja dot. rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa,
- IV. Gminne organizacje społeczne (1938 - 1939, 1945 - 1954) - projekt budżetu Pow. Zw. Samorząd., protokoły z zebrań organizowanych przez gminne komisje i komitety, dziennik podawczy Koła TSL w Lanckoronie, sprawy grobownictwa, wytwórstwa meblowego i drobnego rzemiosła wiejskiego, sprawy Towarzystwa Przyjaciół ORMÓ,
- V. Akta Kat. B (1948 - 1954): listy płac, zezwolenia na budowę.
Nr zespołu **16/178** zawiera akta pt. **Zarząd Miejski i Miejska Rada Narodowa w Kalwarii Zebrzydowskiej** za lata 1945 - 1950 liczący 55 j.a. w ilości 0,60 mb.
- I. Miejska Rada Narodowa w Kalwarii Zebrzydowskiej
 - 1.Akta organizacyjno - administracyjne. Protokoły z posiedzeń MRN i komisji.
 - II. Zarząd Miejski w Kalwarii Zebrzydowskiej
 - 1.Referat Ogólnoorganizacyjny. Statut organizacyjny Zarządu, protokoły z posiedzeń Zarządu, sprawozdania sytuacyjne z życia miasta, sprawy targów kalwaryjskich, kwestionariusze szkód wojennych, sprawy wojskowe,
 - 2.Referat Finansowo - Budżetowy: Budżety miasta i przedsiębiorstw komunalnych, sprawozdania rachunkowe,

3.Referat Administracyjno - Gospodarczy: Sprawy dróg i mostów, wytyczne i zarządzenia dotyczące akcji sanitarnej, sprawy gospodarki komunalnej i mieszkaniowej, komisja budowlana i zezwolenia na budowę.

III. Stowarzyszenia działające przy Zarządzie Miejskim w Kalwarii Zebrzydowskiej. Akta normatywne i sprawozdania.

Nr zespołu **16/160** zawiera dokumentację **Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Kalwarii Zebrzydowskiej**, [1947] 1950 - 1973 [1974]. Zespół liczy 133 j.a. i jest w ilości 3,80 mb. Zawiera min.: Sprawozdanie z działalności MRN, protokoły z sesji Miejskiej Rady Narodowej w Kalwarii Zebrzydowskiej, realizacja uchwał MRN, dokumentacja pracy komisji MRN, protokoły z posiedzeń, plany pracy, protokoły komisji kontroli społecznej, korespondencja w sprawach organizacyjnych PMRN, protokoły z posiedzeń Prezydium MRN, realizacja uchwał PMRN, działalność komitetów blokowych, sprawy podziału administracyjnego miasta, oddzielenie od miasta terenów północno-zachodnich, plany gospodarcze, sprawy kontroli zewnętrznych, protokoły, zalecenia wykonanie zaleceń, budżet miasta, preliminarze, wykonanie, korespondencja, sprawy przejęcia budynku TG "Sokół" w Kalwarii Zebrzydowskiej, sprawy poborowych, dokumentacja urzędzeń komunalnych.

Kolejno archiwum przechowuje nieopracowane jeszcze zespoły zawierające podobne akta do w/w:

16/36 - Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Kalwarii Zebrzydowskiej, pow. Wadowice, 1955 - 1972.

16/318 Miejska Rada Narodowa w Kalwarii Zebrzydowskiej, 1973 - 1976.

16/320 Rada Narodowa Miasta i Gminy w Kalwarii Zebrzydowskiej, 1976 - 1990.

16/319 Urząd Miejski w Kalwarii Zebrzydowskiej, 1973 - 1976.

16/321 Urząd Miasta i Gminy w Kalwarii Zebrzydowskiej, 1976 - 1990.

16/322 Urząd Miasta w Kalwarii Zebrzydowskiej,
1990 - 1994.

Ciekawymi zbiorami z tego okresu są zespoły:

16/325 Rada Miejsko - Gminna Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Kalwarii Zebrzydowskiej, 1983 - 1989, licząca 24 j.a. stanowiąca 0,24 mb. oraz przechowywany w Archiwum Państwowym w Katowicach zespół **12/1936 - Komitet Miejsko-Gminny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Kalwarii Zebrzydowskiej,** [1974 - 1975], 1975 - 1989.

Dodatkowo w Archiwum Akt Nowych w zespole **2/199** pod poz. 531 znajduje się Podział administracyjny kraju - zmiany granic miasta Kalwaria Zebrzydowska (województwo krakowskie) zawierający projekty rozporządzeń, protokoły, mapy, budżety, korespondencję z lat 1947-1950.

Z akt najnowszych należy wymienić zespół **16/351 Komisje wyborcze do przeprowadzenia wyborów do Parlamentu Europejskiego w powiecie wadowickim w 2004 roku.** Pod poz. 3 widnieje Obwodowa komisja wyborcza z terenu gminy Kalwaria Zebrzydowska i zawiera protokoły z głosowania w 13 obwodach.

2. Kolejną grupą akt kalwaryjskich są akta sądowe. Działalność sądów powiatowych na terenie monarchii austriackiej, na początku drugiej połowy XIX wieku, regulowało najwyższe postanowienie Cesarza Franciszka Józefa I z dnia 14 września 1852 r. ogłoszone Rozporządzeniem Ministrów Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Skarbu z dnia 19 stycznia 1853 r. Na mocy tegoż postanowienia powołano również c.k. Sąd Powiatowy w Kalwarii (K.K. Bezirksgericht Kalwaria). Właściwość terytorialna tegoż sądu określona została Rozporządzeniem Ministrów Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Skarbu z dnia 24 kwietnia 1854 r. Zasadniczy przełom w organizacji działalności c.k. sądów powiatowych wniosła ustawa z 1 sierpnia 1895 r., zastosowana od 1 stycznia 1898 r. Data ta wyznacza podział akt sądowych z okresu 1874 - 1918 na dwie grupy. Faktyczny kres działalności c.k. Sądu Powiatowego w Kalwarii położył dekret Naczelnika Państwa z dnia

8 lutego 1919 r. "w przedmiocie zmian o urządzeniach wymiaru sprawiedliwości w b. zaborze austriackim¹²⁾.

Pod sygnaturą **29/462** w Archiwum Państwowym w Krakowie znajduje się zespół pt. **C.K. sądy z okręgu apelacji krakowskiej - zbiór szczytków zespołów**, gdzie pod poz. **28** widnieje - C.k. Sąd Powiatowy w Kalwarii akta za lata 1874 - 1896 stanowiący ok. 0,5 mb akt. Stanowi on pierwszą grupę akt sądowych.

Za pozostałe lata akta sądowe znajdują się w Archiwum Państwowym w Oddziale w Oświęcimiu pod sygnaturą **16/329** jako **C.k. Sąd Powiatowy w Kalwarii** za lata 1898 - 1918 i zawierający 4751 j.a. liczący 25,90 mb.

I. Akta pertraktacji spadkowych z lat 1898 - 1918 stanowiący ponad 2000 spraw.

II. Akta opiekuńcze:

1. Akta pertraktacji spadkowych opiekuńczych z lat 1898 - 1918 również ponad 2000 spraw.

2. Akta spadkowe pupilarne - bez pozostawionego majątku z lat 1898 - 1918 - kilkadziesiąt pozycji.

3. Akta spraw pupilarnych zwykłych z lat 1898 - 1918 - kilkaset spraw.

III. Akta spraw kuratelarnych z lat 1899 - 1918.

IV. Akta spraw cywilnych z 1918 r.

V. Akta spraw cywilnych nie należących do innych rejestrów z lat 1908, 1912, 1916.

VI. Doniesienia o zbrodniach i występkach z 1918 r.

Dodatkowo kalwaryjskie akta sądowe można znaleźć w zespole **29/208**, który nosi nazwę [Zawiadomienia o wydanych wyrokach sądów grodzkich w Bochni, Jordanowie, Kalwarii, Krakowie, Krzeszowicach, Makowie Podhalańskim, Niepołomicach, Skale, Skawinie, Słomnikach, Wiśniczu, Wolbromiu.] Akta luźne pochodzą z lat 1941-1942.

Dalszą działalność sądową w Kalwarii zawiera zespół **16/330** - **Sąd Grodzki w Kalwarii** za lata 1919 - 1950. Zespół ten w ostatnich latach uległ nieco modyfikacji i został podzielony na:

16/362 Sąd Powiatowy w Kalwarii [1917-1918] 1919-1928,

16/363 Sąd Grodzki w Kalwarii [1934-1939] 1940-1944,

16/364 Sąd Grodzki w Kalwarii [1930-1944] 1945-1950.

Akta liczą łącznie ok. 27 mb zawierają 270 j.a. składają się na akta spadkowe, akta spraw cywilnych, repertoria, skorowidze i inne.

Ciekawym dodatkiem stanowią **Akta notariusza Kazimierza Karpińskiego w Kalwarii Zebrzydowskiej** z lat 1910-1916 (nr zespołu **16/309**).

3. Ostatnią grupę stanowią akta banków działających na terenie Kalwarii Zebrzydowskiej znajdujące się również w archiwum oświęcimskim.

Zespół **16/18** stanowią akta **Banku Mieszczańsko - Ludowego w Kalwarii Zebrzydowskiej** za lata 1926 - 1949. Bank obejmował zasięgiem Kalwarię oraz 38 wsi podlegających sądowi grodzkiemu w Kalwarii. Zespół liczy 67 j.a. i zawiera:

1. Sprawy organizacyjne (1 - 8) okólniki, protokoły z posiedzeń Rady Nadzorczej, Walnego Zgromadzenia, protokoły z rewizji i rejestr członków,
2. Sprawy finansowo - kredytowe (9 - 67) wykaz imienny układów konwersyjnych, księgi wkładów i udziałów, zleceń obcych, pożyczek wekslowych i weksli, księgi dłużników i zgłoszeń o pożyczki, księgę debetową, bilanse, księgi rachunków przejściowych i kosztów administracji, dzienniki główne i księgi kasowe.

Zespół **16/54 Banku Spółdzielczego w Kalwarii Zebrzydowskiej** za lata 1947 - 1954 stanowi 0,80 mb, liczy 48 j.a. i obejmuje:

1. Sprawy organizacyjne - okólniki, zarządzenia, instrukcje, korespondencję.
2. Sprawy finansowo - kredytowe - księgi udziałów i pożyczek, wkłady oszczędnościowe, rachunki bieżące, księgi zgłoszeń o pożyczki, inwentarze pożyczek wekslowych, konto główne Banku, dzienniki główne, księgi kasowe, księgę funduszu rezerwowego, książkę kosztów handlowych, księgę inwentarzową i terminarz.

Dodatkowo w Archiwum Państwowym w Krakowie w Oddziale V znajdują się mapy katastralne powiatu wadowickiego, w tym wsi

z terenu gminy Kalwaria (bez samego miasta - te znajdują się w archiwum oświęcimskim oraz w Starostwie Powiatowym w Wadowicach), luźne plany związane z Kalwarią min. w Zbiorze A. Grabowskiego (nr zespołu 29/679) oraz Tekach A. Schneidra (nr zespołu 29/684) i innych.

Przy kompletowaniu akt należy uwzględnić instytucje nadrzędne w stosunku do organizacji wytwarzającej akta np. akta urzędów powiatowych i wojewódzkich w pionie administracyjnym oraz sądów powiatowych czy wojewódzkich ze spraw dotyczących sądownictwa.

Aby mieć pełen przegląd akt kalwaryjskich nadmienić należy o zbiorach akt klasztoru kalwaryjskiego z lat 1600 - 1959, przechowywanych w Archiwum oo. Bernardynów w Krakowie, oraz nowszych z lat 1940 - 2007 znajdujących się w klasztorze w Kalwarii.

Ponadto trzeba wymienić zbiory, w których występują akta kalwaryjskie: Instytutu Pamięci Narodowej, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Bielsku-Białej, akta Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Wyższego Seminarium Duchownego w Kalwarii Zebrzydowskiej, Archiwum Urzędu Miasta i Gminy w Kalwarii Zebrzydowskiej, zbiory archiwalne Cechu Rzemiosł Różnych w Kalwarii Zebrzydowskiej, Archiwum Parafii św. Józefa w Kalwarii Zebrzydowskiej, Archiwum Parafii Wniebowzięcia NMP w Brodach, Archiwum Parafii św. Michała Archanioła w Zebrzydowicach, zbiory archiwalne Konwentu oo. Bonifratrów w Zebrzydowicach pod wezwaniem św. Floriana oraz zbiory Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo (Szarytek) - Dom w Zebrzydowicach.

Zbiory archiwalne znajdują się też w: Centrum Kultury w Kalwarii Zebrzydowskiej, Bibliotece Publicznej, Towarzystwie Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej oraz wszystkich szkołach, w jednostkach Ochotniczych Straży Pożarnych, klubach sportowych, spółdzielniach i zakładach przemysłowych znajdujących się na terenie miasta i gminy Kalwaria Zebrzydowska.

Jeśli chodzi o udostępnianie akt w archiwach państwowych ustawa¹³⁾ stanowi wyraźnie: „Materiały archiwalne udostępnia się jednostkom organizacyjnym i obywatelom dla potrzeb nauki, kultury, techniki oraz gospodarki. Udostępnianie materiałów archiwalnych dla powyższych potrzeb jest bezpłatne.” Tylko dla celów innych (np. genealogicznych) mogą być ponoszone opłaty związane np. z przygotowaniem materiałów do udostępniania. Aby korzystać ze zbiorów archiwalnych należy zwrócić się do dyrektora właściwego archiwum państwowego i przedłożyć wniosek z odpowiednim uzasadnieniem o pozwolenie na udostępnienie archiwaliów.

Trzeba pamiętać, iż z materiałów tych można korzystać 30 lat po ich wytworzeniu, o ile nie narusza to prawnie chronionych interesów Państwa i obywateli. Aby uzyskać pozwolenie we wcześniejszym trybie należy wystosować do kierownika danej jednostki przechowującej akta odpowiedni wniosek¹⁴⁾. W pracowni naukowej można korzystać bez przeszkód ze środków ewidencyjnych oraz opracowań informacyjnych. Przed przystąpieniem do korzystania z archiwaliów zainteresowana osoba obligatoryjnie wypełnia zgłoszenie użytkownika zawierające jej dane oraz charakterystykę zamierzonych poszukiwań.

Akta wydawane są na podstawie zamówienia (rewersu) wypełnionego przez użytkownika dla każdej jednostki archiwalnej oddzielnie. W jednostkach archiwalnych znajdują się metryczki, do których winien wpisać się korzystający. Tryb i warunki udostępniania szczegółowo określają regulaminy pracowni naukowych, które mogą nieraz znacznie różnić się między sobą z tego względu należy każdorazowo zapoznać się z nimi w danej jednostce przechowującej akta.

Przypisy:

- ¹⁾ H.E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru Bernardynów i kalwaryjskich Drózek*, Kalwaria Zebrzydowska 1987, s. 12-16. Spis jest niepełny i wybiórczy. Posiada drobne nieścisłości, które nie zostały skorygowane w drugim wydaniu z 2006 roku.
- ²⁾ Przy ustalaniu numerów zespołów oraz nazw zob. bazy danych sytemu SEZAM <http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/index.php>, oraz IZA <http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/iza.php>.
- ³⁾ W numeracji zespołów archiwalnych przyjęto podział wg numerów przypisanych danemu Archiwum Państwowemu.
- ⁴⁾ Z tego okresu w Archiwum Państwowym w Oddziale II znajduje się **Wykaz hipoteczny miasta Kalwarii założony w 1802 r.** [wzmianki o dokumentach z lat (1732-1829) za okres 1802-1829]. Hipoteka Galicji Zachodniej, sygnatura HGZ 141-143
- ⁵⁾ P. Hudzik, *Informator o zasobie Archiwum Państwowego w Katowicach Oddział w Oświęcimiu*, Katowice 1998.
- ⁶⁾ Dz. U. 1950 r., nr 14, poz. 130.
- ⁷⁾ Dz. U. 1954 r., nr 43, poz. 191.
- ⁸⁾ Jednolity tekst został opublikowany w Dzienniku Ustaw z 1963 r. nr 29, poz. 172.
- ⁹⁾ Dz. U. 1973 r., nr 47, poz. 276.
- ¹⁰⁾ Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. 1975 r., nr 16, poz. 91).
- ¹¹⁾ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz. U. 1990 r., nr 16, poz. 95).
- ¹²⁾ Dz. U. 1919 r., nr 15, poz. 200.
- ¹³⁾ Ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z dnia 14 lipca 1983 (tekst ujednolicony Dz. U. 2006 r. nr 97, poz. 672 i 673).
- ¹⁴⁾ Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 13 grudnia 2000 r. w sprawie szczególnych wypadków i trybu wcześniejszego udostępniania materiałów archiwalnych (Dz. U. 2000 r. nr 13, poz. 116 z późn. zm.).

Toponimia Kalwarii Zebrzydowskiej

Tematem opracowania jest klasyfikacja nazw ulic Kalwarii Zebrzydowskiej, a także nazw terenowych istniejących w obrębie miasta zgodnie z sytuacją administracyjną z 2007 roku.

Materiał do referatu zebrany został na podstawie: planów miasta, spisów ulic w Urzędzie Gminy, opracowań dotyczących historii Kalwarii, rozmów z przedstawicielami administracji i mieszkańcami miasta.

Nazwa *Kalwaria Zebrzydowska* to zestawienie. Pierwszy człon pochodzi od nazwy terenu kultu religijnego zwanego kalwarią (czyli Golgotą). Druga część zestawienia jest natomiast przymiotnikiem utworzonym od nazwiska rodzowego założyciela miasta i fundatora klasztoru - Mikołaja Zebrzydowskiego.

Pierwsze miasta polskie zaczęły powstawać w XIII wieku. Były to obszary o specyficznej zabudowie. W skład miasta wchodziły ulice, place, parki, bramy. Wraz z rozwojem terenów urbanistycznych nowe osiedla, dzielnice, ważniejsze budowle, instytucje, zakłady przemysłowe i arterie komunikacyjne otrzymywały swoje nazwy. Wchodzą one w zakres toponimii miejskiej (czyli urbonimii). W miastach najważniejsze są nazwy ulic - inaczej zwane plateonimami.

Dawne średniowieczne miasta posiadały rynek (plac targowy z ratuszem znajdujący się w centrum miasta). Rynkom, które były zasadniczym elementem kompozycyjnym, nie nadawano w ogóle nazwy. Z rynku zaś wybiegały ulice, które otrzymywały określoną nomenklaturę. Była ona zazwyczaj związana z kultem religijnym, zajęciami mieszkańców lub funkcją, jaką te ulice pełniły w mieście. Często też przyjmowano nazwy kierunkowe od miejscowości, do których prowadziły. We wczesnych okresach określenia te tworzyli spontanicznie mieszkańcy, a rola ówczesnych nazw miejskich ograniczana była do posługiwania się w dokumentach nazwami powszechnie używanymi. Takie zwyczajowe, nieurzędowe nazwy utrzymywały się długo i raczej rzadko szły w zapomnienie. W miarę

rozwoju miast zaistniała jednak konieczność nadawania masowo nazw ulicom i potrzeba szukania nowych określeń w różnych źródłach. Powstały w związku z powyższym urzędy zajmujące się nadawaniem ulicom nazw. Nowych określeń szukano zarówno w nazwach starych, już wymarłych na danym obszarze miejskim, jak i w tworzeniu całkiem nowych typów, a także przez przenoszenie znanych już nazw ulic z innych miast.

Z badań nad etymologią i strukturą nazw kalwaryjskich ulic wynika, że proces kształtowania się tychże w mieście nie odbiega od ogólnie przyjętych procesów tworzenia nazw ulic w innych miastach.

Około roku 1640 na przecięciu się dróg z Wadowic do Krakowa i z klasztoru do Zebrzydowic wytyczono rynek w kształcie nierównego czworoboku. Wokół niego i przy wychodzących z rynku czterech ulicach (do klasztoru, Wadowic, Zebrzydowic i Krakowa) szła stopniowa zabudowa parterowo - drewniana Nowego Zebrzydowa. Według stanu z 2007 roku Kalwaria Zebrzydowska ma 46 nazw ulic.

Biorąc pod uwagę stronę semantyczną nazw ulic Kalwarii, można podzielić je na następujące grupy:

Pamiętkowe nazwy ulic i placów utworzone od nazw osobowych.

W grupie tej wyróżnia się:

- nazwy upamiętniające postacie związane z miastem,
- nazwy od nazwisk wybitnych pisarzy, artystów, uczonych,
- nazwy od imion królów,
- nazwy od imion i nazwisk działaczy społecznych, politycznych, wojskowych,
- nazwy od imion świętych.

Kolejną grupę stanowią:

Nazwy ulic związane z faktami historycznymi i formacjami wojskowymi,

Nazwy od nazw miejscowych,

Nazwy od nazw terenowych,

Nazwy pochodzące od nazw pospolicitych, wśród których wyróżnia się:

- nazwy utworzone od nazw zawodów,
- nazwy kulturowe,
- nazwy topograficzne,
- nazwy abstrakcyjne.

Określenia ulic i alei związane z nazwami osobowymi pojawiły się w Kalwarii w XX wieku. Są to przede wszystkim nazwy, które upamiętniają imiona i nazwiska postaci historycznych, twórców literatury i sztuki. Ludzie ci swoją pracą i talentem rozstawili imię miasta, a także i Polski.

Grupa określeń upamiętniających postaci związane z miastem obejmuje pięć nazw (cztery ulice i jedną aleję):

- *ul. Mikołaja Zebrzydowskiego* - nazwa utworzona od imienia i nazwiska fundatora klasztoru i założyciela miasta,
- *ul. Wojciecha Weissa* - nazwa powstała od imienia i nazwiska młodopolskiego malarza, który okresowo mieszkał w Kalwarii Zebrzydowskiej,
- *ul. Błażkówka* - nazwa pochodzi od imienia właściciela nieruchomości, pierwszego mieszkańca tej ulicy,
- *aleja Jana Pawła II* - nazwa została utworzona od imienia naszego papieża, który w 1979 roku przybył do Kalwarii i lądował na błoniach przy tej ulicy (pierwotna nazwa - *aleja Wolności*),
- *ul. Józefa Sowińskiego* - nazwa wywodzi się od imienia i nazwiska nauczyciela Szkoły Powszechnej w Kalwarii Zebrzydowskiej, który zginął w czasie II wojny światowej w Oświęcimiu.

Do nazw utworzonych od nazwisk wybitnych pisarzy należą trzy ulice: *Władysława Broniewskiego, Marii Konopnickiej, Adama Mickiewicza*.

Nazwy od imion królów reprezentowane są przez trzy ulice: *Jagiellońską, Jana III Sobieskiego, Królowej Jadwigi*.

Wyróżnia się tu dwie kategorie:

- nazwy w postaci przymiotnika, *ul. Jagiellońska*
- nazwy w postaci zestawień właściwych w dopełniaczu liczby

pojedynczej: *ul. Królowej Jadwigi, ul. Jana III Sobieskiego*.

Nazwy od imion i nazwisk działaczy politycznych i wojskowych nie mają związku realno-semantycznego z Kalwarią. Ten typ reprezentują ulice: *Tadeusza Kościuszki, Józefa Piłsudskiego, Kazimierza Pułaskiego*. Określenia te mają strukturę zestawień właściwych w dopełniaczu liczby pojedynczej.

Nazwy pochodzące od imion świętych stanowią wśród określeń osobowych najmniej liczną grupę: *ul. św. Floriana* i wspomniana wcześniej *ul. Królowej Jadwigi*.

Określenia ulic związane z faktami historycznymi lub formacjami wojskowymi reprezentowane są przez sześć nazw, mających charakter wyłącznie pamiątkowy. Są to ulice: *Armii Krajowej, Batalionów Chłopskich, 11 Listopada, 3 Maja, Partyzantów, Wojska Polskiego*.

Nazwy te są w większości zestawieniami.

Istnieją również cztery nazwy ulic pochodzące od nazw miejscowych. Należą do nich ulice: *Brodzka, Czerna, Krakowska, Lanckorońska*.

Nazwy te są zróżnicowane strukturalnie i genetycznie. Dwie spośród tego typu semantycznego to nazwy kierunkowe utworzone od nazw miejscowości, do których prowadzą (*ul. Krakowska, ul. Lanckorońska*). *Ulica Czerna* jest przejęta natomiast od nazwy przysiółka, *ulica Brodzka* od nazwy wsi Brody, z którą graniczy Kalwaria.

Określenia od nazw terenowych stanowią dwa miana powstałe przez przejście nazwy terenowej. Nastąpiły również przekształcenia formalnojęzykowe.

Ten typ reprezentują ulice: *Piaskowa, Podlesie*.

Nazwy pochodzące od nazw pospolitych należą w większości do określeń motywowanych, odzwierciedlających wygląd ulicy. Pochodzą one od nazw obiektów, obok których prowadzą ulice. Trudno natomiast doszukać się motywacji semantycznej w niektórych metaforycznych nazwach ulic, np. *Nowa, Zgody*.

Grupę określeń utworzonych od nazw zawodów stanowią cztery ulice: *Rzemieślnicza, Rzeźniana, Stolarska, Szewska*.

Pod względem formalnym są to przymiotniki utworzone od rzeczowników.

Do nazw kulturowych zaliczono osiem określeń kojarzących się z obiektami i wytworami kultury materialnej, społecznej oraz duchowej. Grupę tę stanowią ulice: *Bernardyńska, Dworcowa, Kolejowa, Klasztorna, Ogrodowa, Przemysłowa, Sądowa, Targowa*.

Nazwy te występują w formie przymiotników.

Nazwy topograficzne obejmują nazwy ulic określające położenie, kształt, wielkość ulicy i warunki fizjograficzne terenu. Do tej grupy należą cztery ulice: *Długa, Krótka, Polna, Rólki*.

W obrębie tej kategorii trzy nazwy mają strukturę przymiotników, a jedna stanowi formację rzeczownikową (*ul. Rólki*).

Określenia ulic zakwalifikowane do grupy nazw abstrakcyjnych nie posiadają motywacji semantycznej. Mają natomiast charakter konwencjonalny i nie oddają istotnych cech ulicy. Do tej kategorii należą: *ul. Nowa, ul. Zgody, ul. Zjednoczenia*.

W oparciu o przeprowadzoną analizę można stwierdzić, że najbardziej reprezentatywnym typem semantycznym są określenia pochodzące od nazw pospolitych.

Drugą co do wielkości grupą są nazwy pamiątkowe utworzone od nazw osobowych, następnie nazwy ulic związane z faktami historycznymi i nazwy utworzone od nazw miejscowych.

Najmniej liczną grupę stanowią określenia pochodzące od nazw terenowych - są tylko dwa.

W nomenklaturze Kalwarii spotyka się również **nazwy terenowe**, które nie są nazwami urzędowymi. Można wyróżnić następujące sposoby ich tworzenia:

Nazwy:

- prymarne - pochodzą wprost od wyrazu pospolitego lub innej nazwy bez żadnej zmiany formalnej, utworzone są li tylko przez zmianę znaczenia ogólnego na jednostkowe,
- sekundarne (rozwińnięte) - są utworzone za pomocą odrębnego formantu nazewniczego od wyrazu pospolitego lub innej nazwy własnej, geograficznej czy osobowej;

- złożone - są tworzone za pomocą kompozycji wyrazów, z dwu lub więcej tematów - nazwa może być wtedy złożeniem, zrostem lub zestawieniem.

W celu przybliżenia znaczenia tych określeń dokonano także ich analizy semantyczno-etymologicznej, dzieląc je na:

- nazwy topograficzne - określające teren według jego właściwości naturalnych,
- nazwy kulturowe - informujące o materialnej i duchowej kulturze ludzi, stosunkach społecznych i wytwórczych,
- nazwy dzierżawcze - utworzone od nazw osobowych pierwszych założycieli i właściwości osad,
- nazwy niejasne.

Wśród nazw prymarnych wyróżniamy: nazwy topograficzne - związane z ukształtowaniem terenu, szatą roślinną lub rodzajem podłoża: *Brzózki, Doły, Koło, Piaski, Potok*;

nazwy kulturowe - związane z działalnością człowieka: *Dróżki, Działki, Figurka, Kamieniołom, Kapliczka, Ochronka, Okrągłak, Serpentyń, Sokół, Targowica*. Określeniem o niejasnej motywacji są *Wilczaki*. Nazwa niejasna: Wilczaki tłumaczona jest przez miejscową ludność dwojako. Niektórzy znajdują uzasadnienie tego określenia w fakcie przebywania dawniej na tym terenie wilków. Inni sądzą, że pochodzi ono od nazwy często występującej tam rośliny.

Nazwy sekundarne zostały uporządkowane według frekwencji formantów.

Przyrostek -ówka tworzy najczęściej nazwy dzierżawcze od nazwisk: *Boroniówka, Łojkówka, Sikorówka, Weissówka, Zadorówka*. Do tej grupy zalicza się także nazwy dzierżawcze:

Gajówka, Pieprzówka.

Przedrostek pod- i przyrostek -(j)e tworzy nazwy sekundarne oparte na wyrażeniu przyimkowym (łączna pisownia): *Podlesie*.

Wyrażenia przyimkowe - wskazują na położenie danego obiektu w terenie, charakteryzują stosunki przestrzenne oraz orientację w terenie. Przyimek "nad" sugeruje położenie obiektu powyżej, "pod" - poniżej, "za" - z tyłu, tak jak w przypadku nazw: *Na Dróżkach*,

Na Ukrzyżowaniu, Nad Sztreką, Nad Torami, Pod Florianem, Pod Trąbiną, Za Mostem.

Najbardziej produktywnym formantem jest przyrostek -ówka (siedem nazw). Równie liczną grupę stanowią także wyrażenia przyimkowe (siedem nazw). Jedna nazwa została utworzona za pomocą prefiksu *pod-*, oparta jest na wyrażeniu przyimkowym. Wśród określeń komponowanych występuje jedno zestawienie przymiotnika z rzeczownikiem: *Pańskie Pola*

Jak wynika z powyższych rozważań, materiał dotyczący nazw terenowych naszego miasta nie jest pokaźny (trzydzieści dwie nazwy) z uwagi na to, że Kalwaria Zebrzydowska jest niewielką osadą z toponimią charakterystyczną dla małych miast. Przed administracyjnym nadaniem nazw poszczególnym ulicom funkcjonowały określenia utworzone przez społeczność lokalną. Kilka nazw terenowych posłużyło do nadania nazw oficjalnych w postaci nazw ulic. Ponieważ miasto rozwija się, powstają nowe osiedla, można przypuszczać, że nazwy terenowe znajdują odzwierciedlenie w nazewnictwie nowych ulic.

Podsumowując należy stwierdzić, że:

- W nomenklaturze Kalwarii Zebrzydowskiej, obok nazw oficjalnych, (46) istnieją określenia terenowe (32). Świadczy to o tym, że mieszkańcy często używają określeń lokalnych, ponieważ niektóre nazwy ulic nie oddają realiów topograficzno-osadniczych miasta.

- Struktura nazw ulic Kalwarii jest urozmaicona. Można zaobserwować liczną grupę nazw przymiotnikowych (18 nazw). Dużą grupę stanowią też nazwy będące zestawieniami (18), które są charakterystyczne dla nazw pamiątkowych.

- Najbardziej produktywnymi sufiksami w nazwach ulic są przyrostki -owa (7 nazw), -ska (6 nazw).

Największą grupę wśród toponimów tworzą nazwy z sufiksem -ówka, mające charakter dzierżawczo - zdrabniający.

Powyższe wnioski wskazują, że toponimia Kalwarii Zebrzydowskiej jest charakterystyczna dla małych miast.

PERSPEKTYWY ROZWOJU MIASTA I GMINY KALWARIA ZEBRZYDOWSKA

Dbając o dziedzictwo naszych przodków nie możemy nie myśleć o naszej przyszłości. Musimy pamiętać o tym, że wszystko co zrobimy dzisiaj, będzie oceniane przez następne pokolenia. Z tego względu niezbędne jest zachowanie dorobku mieszkańców zarówno naszego miasta, jak i gminy, powiatu i całej Polski. Takie zadania stawia sobie w szczególności Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej.

Zagadnienia te nie są obce również władzom Kalwarii Zebrzydowskiej i gminy. Dowodem jest opracowany **Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Kalwaria Zebrzydowska na lata 2004 - 2013**. Został on przygotowany we wrześniu 2004 r. Jest to dokument programowy ukierunkowujący politykę gminy w zakresie rozwoju społeczno - gospodarczego w perspektywie do roku 2013. Plan ten zaktualizował strategię rozwoju gminy z 1999 r. wypracowaną z zaangażowaniem bezpośrednim ponad 100 osób reprezentujących różne środowiska ziemi kalwaryjskiej. W efekcie powinien on doprowadzić do stworzenia szczegółowych programów polityki oraz planów realizacyjnych dla:

- poszczególnych kluczowych dziedzin rozwoju społeczno - gospodarczego,
- wybranych obszarów problemowych i rozwojowych gminy.

Dokument ten jest dostępny na stronie internetowej Urzędu Miasta. Warto się z nim zapoznać. W znacznej części idee powstałe w gronie członków TPKZ pokrywają się z tezami zawartymi w *Planie Rozwoju*.

W celu dobrego planowania rozwoju naszej „małej ojczyzny” niezbędne jest dobre zdiagnozowanie zarówno zalet, jak i wad oraz zagrożeń.

Do zalet niewątpliwie należą:

Położenie

Kalwaria Zebrzydowska liczy niespełna pięć tysięcy mieszkańców. Leży w województwie małopolskim, w powiecie wadowickim. Od Krakowa dzieli ją odległość około 40 km. Miasto położone jest na pograniczu Pogórza Wielickiego i Beskidu Makowskiego (Średniego). Linia drogi Kraków - Głogoczów - - Wadowice - Bielsko-Biała, przy której leży Kalwaria Zebrzydowska, uznawana jest za granicę pomiędzy Pogórzem a Beskidami. Miasto rozlokowało się na północnym i północno-wschodnim stoku góry Żar (530 m n.p.m.), z której spływają liczne strumienie i potoki sprawiające, że rzeźba terenu jest urozmaicona. Stanowi to znaczący walor krajobrazowy miasta. Masyw wspomnianego wyniesienia od strony południowej i wschodniej jest zalesiony, co podnosi również zalety turystyczne miejscowości.

Małownicze położenie Kalwarii Zebrzydowskiej ma niebagatelny wpływ na coraz bardziej rozwijający się ruch pielgrzymkowy i turystyczny. Miasto ulokowane jest ponadto przy linii kolejowej Kraków - Sucha Beskidzka - Zakopane oraz Kalwaria Zebrzydowska - Lanckorona - Wadowice - Bielsko - Biała. Okolice Kalwarii Zebrzydowskiej charakteryzuje dość dobrze rozwinięta sieć dróg kołowych. Fakt ten sprawia, że miasto stanowi doskonały punkt wypadowy dla licznych wycieczek zarówno pieszych, rowerowych, jak i samochodowych. Dogodny jest również dojazd do Krakowa (40 km), Wadowic (16 km), Suchej Beskidzkiej (34 km), Oświęcimia (45 km) i Bielska - Białej (55 km).

Sanktuarium pasyjno - maryjne

Fundatorem Kalwarii Zebrzydowskiej jest Mikołaj Zebrzydowski, który będąc starostą generalnym krakowskim, właścicielem Brodów i współwłaścicielem pobliskich Zebrzydowic, w 1588 r. zakupił starostwo niegrodowe Lanckoronę. Wkrótce otrzymał godności hetmana nadwornego, marszałka koronnego oraz wojewody krakowskiego. Zamieszkał w zamku na Górze

Lanckorońskiej, z którego roztaczał się wspaniały widok na wzniesienie góry Żar. Zrodził się więc pomysł fundacji kościołów i kaplic Męki Pańskiej. Obszar ten bardzo przypominał Zebrzydowskiemu topografię Ziemi Świętej w Palestynie. Z tego względu poszczególne kaplice miały być poświęcone Męce Jezusa Chrystusa, a później również Jego Matce. Realizację swoich planów rozpoczął w roku 1600, w którym powstała pierwsza kaplica pw. Świętego Krzyża, skonstruowana według modelu Golgoty w Jerozolimie, jaki przywiózł Wojewodzie jego dworzanin Hieronim Strzała. Kaplica ta miała służyć zebrzydowskiemu i jego rodzinie, do prywatnej modlitwy Wojewody i jego rodziny. Poświęcił ją uroczystie nuncjusz papieski, Klaudiusz Rangoni w towarzystwie biskupa krakowskiego Bernarda Maciejowskiego oraz licznie zebranego duchowieństwa. Miało to miejsce w uroczystość świętego Franciszka, 4 października 1601 r. Wtedy też Mikołaj Zebrzydowski postanowił wybudować w pobliżu kaplicę Grobu Chrystusa oraz nieco niżej mały klasztor przeznaczony dla oo. bernardynów, którzy mieli być - w zamyśle Wojewody - opiekunami powstałych już kaplic oraz nowo budowanych. 1 grudnia 1602 r. wystawił więc Mikołaj Zebrzydowski akt fundacyjny, który został zatwierdzony rok później przez biskupa krakowskiego oraz króla Zygmunta III. W święto Matki Bożej Anielskiej 2 sierpnia 1603 r. położono kamień węgielny pod nowy kościół oraz klasztor przeznaczony tylko dla kilku zakonników. Konsekracja świątyni odbyła się 4 października 1609 r. Dokonał jej biskup krakowski Piotr Tylicki. Udział Mikołaja Zebrzydowskiego w rokoszu sandomierskim (1606 - 1608) opóźnił budowę. W tym czasie utwierdził się jednak Wojewoda w zamiarze wybudowania Dróg Męki Pańskiej oraz, w dalszej perspektywie, Drózek Matki Bożej. Pomogła mu w tym przedsięwzięciu książka Chrystiana Andrychomiusza opisująca Ziemię Świętą w czasach Chrystusa. Teren jego posiadłości przypominał Ziemię Świętą. Z tego względu góra Żarek uzyskała nazwę Golgoty, a Góra Lanckorońska otrzymała miano Góry Oliwnej. Płynąca w dolinie pomiędzy nimi rzeka Skawinka została nazwana na tym odcinku Cedronem. W rozmieszczeniu kaplic pomógł Zebrzydowskiemu

ksiądz Feliks Żebrowski, wychowawca jego syna Jana. Plany wielu budowli sporządził architekt jezuicki Jan Maria Bernardoni, a wykonawcą był Belg z pochodzenia Paweł Baudarth. Wraz z budową poszczególnych kaplic rozpoczęto odprawianie niezwykle nabożeństw, najpierw ku czci Męki Pańskiej (już w 1611 r. wydano specjalny modlitewnik w języku łacińskim i polskim) i następnie ku czci Matki Bożej. Zaczęli z tego względu przybywać coraz liczniej pielgrzymi. Po śmierci Mikołaja Zebrzydowskiego (1620 r.) jego dzieło kontynuował jego syn Jan. W 1641 r. znalazł się w klasztorze kalwaryjskim obraz Matki Bożej, który wkrótce zaczął się cieszyć się wielką czcią. W 1667 r. został on umieszczony w specjalnej kaplicy rozbudowywanego kościoła. Był to już okres, gdy dzieło Mikołaja Zebrzydowskiego rozwijał jego wnuk Michał. Kalwaria nabrała ostatecznego kształtu dopiero w XVIII w. Uzupełniono wówczas brakujące kaplice, a przede wszystkim - z fundacji księżnej Magdaleny Czartoryskiej - wybudowano nową nawę kościoła klasztorowego (1702 r.), a w połowie wspomnianego stulecia dwie wieże.

Wielką wartością sanktuarium kalwaryjskiego, obejmującego bazylikę pw. Matki Bożej Anielskiej wraz z klasztorem oo. Bernardynów oraz park pielgrzymkowy rozprzestrzeniający się na przestrzeni niemal 6 km z ponad czterdziestoma kościołami i kaplicami, jest wspinałe połączenie krajobrazu i architektury. Z tego względu miejsce to stanowi olbrzymi kościół pod gołym niebem uświęcany modlitwą wielkich rzesz ludzi pielgrzymujących nieustannie przez cztery wieki. Powyższe walory sprawiły, że bazylika wraz z parkiem pielgrzymkowo - krajobrazowym 1 grudnia 1999 r. została wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Natury UNESCO.

Wpis na tę Listę nie gwarantuje wprawdzie bezpośrednio określonych dotacji, ale jest „złotym kluczykiem” mogącym otworzyć wiele sejfów.

Kalwaria Papieska

Sanktuarium kalwaryjskie w pełni zasługuje na miano „Kalwarii

Papieskiej”. Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II, już jako młody chłopiec pielgrzymował do Kalwarii Zebrzydowskiej, a po śmierci swojej matki przyjął Maryję Kalwaryjską za swoją Matkę i był jej wierny przez całe życie. Przemierzał on często Dróżki kalwaryjskie zarówno jako młodzieniec, ksiądz, biskup i kardynał. Jako papież odwiedził swoje ukochane sanktuarium 7 czerwca 1979 r. podczas pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny. Po raz drugi nawiedził bazylikę oo. Bernardynów z okazji 400-lecia fundacji Zebrzydowskiego. Miało to miejsce 19 sierpnia 2002 r. Odprawił wówczas swoją ostatnią mszę świętą na polskiej ziemi. W obu przypadkach wygłosił wzruszające i bardzo osobiste homilie, w których prosił o modlitwę we własnej intencji za życia i po śmierci. To życzenie z wielką gorliwością spełniają stróżowie sanktuarium oraz bardzo liczni pielgrzymi biorąc udział w codziennych liturgiach eucharystycznych i częstych nabożeństwach dróżkowych. Warto nadmienić, że 14 sierpnia 1991 r. Jan Paweł II w drodze z Krakowa do Wadowic zatrzymał się na Rynku przy kościele parafialnym pod wezwaniem św. Józefa wygłaszając krótkie, niezaplanowane przemówienie.

7 czerwca 1997 r. natomiast Rada Miasta Kalwaria Zebrzydowska nadała Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II Honorowe Obywatelstwo Miasta.

Z kolei 27 maja 2006 r. Ojciec Święty Benedykt XVI jako drugi papież odwiedził sanktuarium kalwaryjskie przebywając w nim około 30 minut (choć planowano zaledwie piętnastominutowy pobyt). W przemówieniu do pielgrzymów oznajmił, że przybył tutaj, aby spełnić wolę Jana Pawła II i modlić się w Jego intencji. Prosił również o modlitwę za siebie i cały Kościół.

Kalwaria Zebrzydowska stanowi jedną z najważniejszych miejscowości na „Szlaku Papieskim”, który obejmuje również Wadowice i Kraków - Łagiewniki. Miasta te leżą na trasie przejazdu „Pociągu Papieskiego”. Podróżując nim można w ciągu jednego dnia odwiedzić trzy miejsca tak ważne w życiu Jana Pawła II.

Rzemiosło

W związku z powstaniem zarówno klasztoru, kościoła przyklasztornego, jak i z budową kaplic na terenie posiadłości Zebrzydowskich, a później Czartoryskich musieli zamieszkać tam rzemieślnicy różnych profesji. Należy sądzić, że pierwsi mieszkańcy Zebrzydowa obok rolnictwa trudnili się również handlem. Wyrabiali potrzebne przedmioty we własnym zakresie oraz kupowali je na targach odpustowych. Jednak najwcześniejsze wzmianki o działalności stolarzy pochodzą dopiero z 1786 r. Pierwsza organizacja cechowa powstała w 1885 r., a dwa lata później została wpisana do rejestru sądowego (na sztandarze cechowym widnieje data założenia cechu 1886 - wtedy ukonstytuowało się Stowarzyszenie Rzemieślników). Natomiast w 1897 r., po uzyskaniu zezwolenia, kosztem gminy i przy pomocy subwencji krajowej zorganizowana została Krajowa Szkoła Stolarska. Przygotowywała ona przyszłych rzemieślników. Na początku XX w. korporacja, o której była wyżej mowa, nosiła nazwę „Stowarzyszenie Zjednoczonych Rękodzielników”. Należeli doń: stolarze, kowale, ślusarze, kołodzieje, tokarze, garncarze, kominiarze, rusznikarze, malarze, lakiernicy, rzeźbiarze, cieśle, bednarze, murarze, blacharze, grzebieniarze (nazwy tych zawodów istnieją na pieczęci cechowej w 1907 r.). Rozwój rzemiosła w okresie międzywojennym zaowocował organizacją Targów Kalwaryjskich. W 1985 r. oddano do użytku pawilon wybudowany przez członków Cechu Rzemiosł Różnych w Kalwarii Zebrzydowskiej. W budynku tym znalazła miejsce stała wystawa wyrobów rzemiosła oraz biuro cechu. Do tej pory Targi Kalwaryjskie odbywały się tylko w okresie wakacji w pomieszczeniach Szkoły Stolarskiej (później Zespołu Szkół Drzewnych) i szkoły podstawowej. W roku 1994 odzyskano pawilon wystawowy „Okraglak”, użytkowany w okresie PRL przez Spółdzielnię Pracy Stolarzy im. L. Waryńskiego. W budynku tym zlokalizowane są też stoiska wystawowe. Znajduje się tam również Izba Muzealna i sala Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, pomieszczenie dla orkiestry dętej oraz siedziba Związku Emerytów i Kombatantów. W obu pawilonach swoje wyroby

reprezentuje przez cały rok 111 wystawców. Na terenie Kalwarii Zebrzydowskiej bogatą tradycję posiada również rzemiosło obuwnicze. Dzisiaj Cech Rzemiosł Różnych zrzesza 300 zakładów rzemieślniczych, w tym 200 stolarskich, 80 szewskich i 20 innych branż. Obecnie na terenie miasta i gminy działa ponad 2 700 małych i średnich firm, głównie z branży meblowej i obuwniczej.

Oświata

Kalwaria Zebrzydowska, licząca prawie 5 000 mieszkańców, posiada wyższą uczelnię - Wyższe Seminarium Duchowne oo. Bernardynów, dwie szkoły ponadgimnazjalne, w których uczy się niemal 2000 uczniów, gimnazjum, szkołę podstawową oraz przedszkole. Ponadto w gminie jest jeszcze 5 gimnazjów i 9 szkół podstawowych. Nauczyciele, uczniowie oraz rodzice skupieni w Radach Rodziców stanowią wielki potencjał intelektualny.

Środowisko naturalne

Położenie Kalwarii Zebrzydowskiej na granicy Pogórza Wielickiego oraz Beskidu Makowskiego stwarza bardzo dobre warunki do odbywania wszelkiego rodzaju wycieczek. Krajobraz jest stosunkowo dobrze rozwinięty - miasto leży u podnóża góry Żar oraz w dolinie rzeki Skawinki, zwanej tutaj Cedronem, pomiędzy dwoma pasmami niewysokich wzniesień. Gmina zajmuje 75 km², z czego użytki rolne stanowią 5 058 ha, lasy - 1532 ha, tereny zadrzewione - 82 ha, tereny pod wodami 114 ha, tereny komunikacyjne - drogi 253 ha, kolej - 73 ha, tereny zurbanizowane i rekreacyjne - 372 ha, tereny różne - 26 ha. Przeważają grunty klasy III i IV. Gospodarstwa rolne charakteryzują się małą powierzchnią, należą do najsłabszych w powiecie. Gospodarstw domowych jest prawie 6 000, przeważają domy jednorodzinne. Ten fakt sprawia, że istnieje duża ilość lokalnych kotłowni. Cała gmina jest zgazyfikowana, lecz ze względu na wysoką cenę gazu większość domów ogrzewana jest węglem, a niekiedy miałem i odpadami z zakładów stolarskich. Jest to przyczyną pewnego zanieczyszczenia środowiska.

Teren całej gminy jest zelektryfikowany, sieć wodociągowa zapewnia najpilniejsze potrzeby mieszkańców. Kanalizacją objęta jest tylko część miasta. Sieć dróg jest dostateczna. Brak jest jednak obwodnicy miasta Kalwaria Zebrzydowska. Rozwiązania wymaga gospodarka odpadami ze względu na brak profesjonalnego wysypiska śmieci.

Kultura i sport

W Kalwarii Zebrzydowskiej istnieje Centrum Kultury z salą widowiskową na 250 miejsc. Brak jest jednak zaplecza oraz sal na zajęcia w grupach. Biblioteka Miejska jest rozbudowana. Posiada filie w poszczególnych wsiach. Centrum Kultury organizuje odpowiednie zajęcia, występy artystów, wyświetla filmy. W czerwcu odbywają się Dni Kalwarii.

W bazylice oo. Bernardynów w czerwcu i lipcu mają natomiast miejsce Letnie Festiwale Muzyczne, które wykształciły już liczną grupę melomanów.

Na podkreślenie zasługuje działalność orkiestr dętych w Kalwarii, Leńczach i Przytkowicach.

W ostatniej z wymienionych miejscowości istnieje i osiąga spore sukcesy Zespół Regionalny „Sami Swoi”. W Kalwarii Zebrzydowskiej natomiast Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej prowadzi Izbę Muzealną, którą odwiedzają zarówno uczniowie szkół z terenu całej gminy, jak i mieszkańcy oraz przyjezdni goście. W większości placówek oświatowych działają koła zainteresowań, które mogą w pełni zaprezentować się na szczeblu ponadgminnym np.: Teatr „Carpe Diem” w Zespole Szkół i Placówek Oświatowych w Kalwarii i chór szkolny w Zespole Szkół nr 1 im. Mikołaja Zebrzydowskiego w Kalwarii.

Sport w gminie opiera się głównie na działalności Ludowych Zespołów Sportowych, które istnieją w każdej wsi. W mieście istnieje MKS „Kalwarianka”. Kluby funkcjonują w oparciu o bardzo różnorodną bazę sportową. Stadion Sportowy MKS „Kalwarianka” dysponuje na przykład dwoma boiskami piłkarskimi, hotelem, kortami oraz boiskami bocznymi. Najlepszym boiskiem może

poszczycić się Ludowy Klub Sportowy LKS „Cedron” w Brodach. Dobre sale gimnastyczne posiadają szkoły: ZS nr 2 w Brodach, ZSiPO im. Mikołaja Kopernika w Kalwarii Zebrzydowskiej. Wiele szkół nie ma jednak boisk sportowych.

Podstawową bolączką jest brak możliwości kąpieli w rzece oraz jeziorach. Nie istnieje również basen pływacki.

Baza noclegowa i gastronomiczna

W ciągu kilku ostatnich lat baza ta zdecydowanie się poprawia. Pojawiają się nowe hotele oraz miejsca noclegowe. Przybywa też punktów gastronomicznych.

Dużym mankamentem jest brak wyznaczonego parkingu autobusowego. Wiele wycieczek nie zatrzymuje się w mieście właśnie z tego powodu. Jadą one bezpośrednio do klasztoru.

DECYDUJĄCE KIERUNKI ROZWOJU MIASTA I GMINY

1. Ruch pielgrzymkowy do sanktuarium kalwaryjskiego

Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Natury UNESCO rozślawił Kalwarię Zebrzydowską na całym świecie. Zdecydowanie wzrosła liczba grup pielgrzymkowych przybywających z bardzo różnych krajów. Wielkim zadaniem oo. bernardynów, którym Mikołaj Zebrzydowski powierzył władzenie swoją fundacją kalwaryjską, jest dbałość o zachowanie tych wartości, które zdecydowały o wspomnianym wpisie. W działaniu tym muszą pomagać władze miejscowe, powiatowe, wojewódzkie i krajowe. Należy pamiętać, że o wpis na Listę UNESCO występował rząd polski, a sam akt umieszczenia kalwaryjskiego parku pielgrzymkowo - krajobrazowego na tak eksponowanym miejscu nie musi obowiązywać raz na zawsze.

2. Rzemiosło

Rzemiosło kalwaryjskie zdobyło sobie renomę nie tylko w Polsce, ale również poza jej granicami. Boryka się ono jednak przepisami utrudniającymi jego rozwój. Należy sądzić, iż najbliższe

ustawy zdecydowanie poprawią warunki działalności gospodarczej. Obecnie zakłady rzemieślnicze nie muszą legitymować się przynależnością do cechów. Fakt ten spowodował, że Cech Rzemiosł Różnych w Kalwarii Zebrzydowskiej skupia tylko 330 zakładów, chociaż w gminie jest 2700 podmiotów gospodarczych. Niesie to za sobą określone skutki np.: związane z reklamą opłacaną tylko przez członków cechu. Szkoda, że rzemiosło nie wykształciło żadnych zwyczajów integrujących własne środowisko. Najlepszym jednak regulatorem jest w tym wypadku rynek zbytu wyrobów.

3. Turystyka

Dziedzina ta powinna stanowić jeden z najważniejszych kierunków rozwoju naszego miasta i gminy. Walory związane z położeniem, krajobrazem, zabytkami, zagospodarowaniem turystycznym stanowią szansę na to, aby coraz więcej gości przybywało do Kalwarii Zebrzydowskiej, aby właśnie turystyka zarówno pielgrzymkowa, jak i ta zwykła, stanowiła o rozwoju naszej „małej ojczyzny”. W tym celu należy podjąć szereg działań. Podstawową sprawą jest zmiana sposobu myślenia wielu mieszkańców. Trzeba pamiętać o tym, że winno się podejmować gości tak, jak byśmy chcieli być przyjmowani przez innych. Rozwój turystyki wymaga również określonych inwestycji.

Jakie działania należy podjąć?

1. Propagowanie zagadnień związanych z organizacją, potrzebami i obsługą ruchu turystycznego powinno być realizowane przez Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, władze gminy oraz szkoły i placówki oświatowe. Ma to na celu doprowadzenie do zmiany sposobu myślenia wielu mieszkańców.
2. Zwiększenie zainteresowania historią, osiągnięciami mieszkańców Kalwarii Zebrzydowskiej jest ważnym zadaniem zarówno dla Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, jak i szkół.
3. Rozwijanie umiejętności prezentacji osiągnięć mieszkańców Kalwarii i osób związanych z naszym miastem w Izbie Muzealnej

Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej.

4. Organizacja Muzeum Rzemiosła jest aktualnie rozpoczęta.
5. Wyznaczenie punktów widokowych, ich oznaczenie i zagospodarowanie. Punkty te mogą być małymi parkingami wyłożonym i płytami betonowymi z otworami, aby były zielone, pokryte trawą. Wspomniane miejsca powinny być wyposażone w ławki, stoliki i ewentualnie wiatę. Taki punkt można będzie zlokalizować przy planowanej budowie obwodnicy miasta.
6. Wyznaczenie i organizacja pól namiotowych powinny być przeprowadzone we współpracy z klasztorem oo. Bernardynów.
7. Podjęcie starań w zakresie wybudowania basenu pływackiego.
8. Poprawienie oznakowania szlaków pieszych i rowerowych. Należy z zadowoleniem stwierdzić, że pojawiły się drogowskazy informacyjne.
9. Propagowanie powstawania nowych gospodarstw agroturystycznych, w tym takich, które dysponowałyby tradycyjnym warsztatem stolarskim z możliwością wykonania drobnych przedmiotów drewnianych przez gości.
10. Organizacja imprez cyklicznych zarówno kulturalnych, jak i sportowych:
 - Letnich Koncertów Festiwalowych w sanktuarium kalwaryjskim, które wytworzyły już sporą grupę melomanów,
 - Dni Kalwarii Zebrzydowskiej,
 - Dni Papieskich w maju,
 - festynów rodzinnych i sportowych,
 - Sesji Naukowej Młodzieży „Ocalić od Zapomnienia”.
11. Budowa obwodnicy Kalwarii Zebrzydowskiej.
12. Rozwiązanie gospodarki ściekowej i odpadami.
13. Występowanie do władz państwowych o podjęcie działań w celu opłacalności stosowania gazu do ogrzewania domów jednorodzinnych.
14. Promowanie gminy jednocześnie z reklamowaniem rzemiosła. Należy poczynić starania zmierzające do integracji środowiska rzemieślniczego i rolniczego. Powinno się rozpatrzyć możliwość wprowadzenia znaku towarowego „MEBLE KALWARYJSKIE”.

15. Powrócić do organizacji wakacyjnych Targów Kalwaryjskich będących jednocześnie prezentacją sztuki ludowej z Polski Południowej wzorem targów przedwojennych. Nie powinno to zakłócić całorocznej wystawy mebli.
16. Oznakowanie i konserwacja obiektów zabytkowych.
17. Podniesienie estetyki miasta i wsi z likwidacją dzikich wysypisk śmieci w lasach włącznie oraz prowadzenie w nich prawidłowej gospodarki drzewostanem.
18. Rozpatrzenie możliwości wybudowania wyciągu narciarskiego w rejonie Kalwarii, Lanckorony i Stryzowa.

Realizacja wszystkich powyższych zadań oraz działalność gospodarcza zarówno w rejonie Kalwarii Zebrzydowskiej, jak również Lanckorony i Stryzowa winna zapewnić zachowanie walorów krajobrazowych. Należy pamiętać, że jest to wielka wartość, którą musimy zachować dla potomnych. Powinno się też dążyć do naprawienia szkód w krajobrazie, które zostały wyrządzone wskutek nieprzemyślanych działań. Jest to wielkie zadanie zarówno dla władz samorządowych, państwowych, jak i mieszkańców oraz gości przybywających do nas.

Być może cały obszar gminy Kalwaria Zebrzydowska powinien być terenem chronionego krajobrazu.

Wystąpienie senatora RP Piotra Boronia

Dostojni Goście, drodzy Gospodarze!

Ponieważ zostałem wywołany do wypowiedzi, dziękuję bardzo serdecznie za zaproszenie i przepraszam, że tak krótko będę z Państwem. Nie przewidywałem żadnego przemówienia, ale chciałbym podzielić się osobistym doświadczeniem, które mnie łączy z Kalwarią Zebrzydowską, a jest to rzecz, jaka zasługuje na wiedzę o niej. Tak się złożyło, że zrzędzeniem losu moja praca naukowa została powiązana z Kalwarią Zebrzydowską. U samych początków moich zainteresowań historią, jeszcze za czasów studenckich trafiłem na rycinę, która przechowywana jest w zbiorach Biblioteki Ossolińskich we Wrocławiu. Trafiła tam ze Lwowa, a do Lwowa przybyła z Krakowa. Pewien radny, jak się to mówiło w XVII wieku - rajca miejski miasta Kazimierza, które jest teraz dzielnicą Krakowa, a wtedy było osobnym miastem, Marcin Goliński przechowywał jedyną książkę domową, bo tak wówczas bywało, w którą wklejał jakieś swoje znaleziska, gdzie dokonywał zapisków o rzeczach godnych najwyższej uwagi. Widać wyraźnie, że nawet po pewnym czasie, dokonując zapisków, zbierając różne wycinki na koniec swojej pracy, wlepił na początku książki sporych rozmiarów rycinę wykonaną w Rzymie, upamiętniającą fundację Kalwarii Zebrzydowskiej. Jest to najstarszy poczet graficzny polskich świętych. Orzeł Królestwa Polskiego ma rozpostarte skrzydła. Na skrzydłach, na jego korpusie, na ogonie szeroko rozwianym znajdują się okrągłe tabliczki, na których wpisane są imiona polskich świętych. Wiemy, że rzymski rytownik Jakub Lauro korzystał ze wzoru szesnastowiecznej ryciny *Reges Poloniae* czyli *Królowie Królestwa Polskiego*. W podobnej formie zostały po raz pierwszy ukazane postaci polskich świętych. Był to poczet bardzo dziwny, bowiem odzwierciedlał przekonania Polaków z początku XVII wieku. Znaleźli się tam bowiem np.: Bolesław Wstydlivy, Bolesław Chrobry. Na tym poczcie polskich świętych jest cała seria tych świętych, którzy byli faktycznie kanonizowani. Można byłoby o niej dużo opowiadać. Polecam więc zapoznanie się przy okazji z tą

ryciną. Są to pierwociny klasztoru, a dla mnie jest to początek zarówno mojej pracy naukowej, jak i więzi z Kalwarią Zebrzydowską. Fenomen Kalwarii Zebrzydowskiej polega na tym, że każdego z nas coś z nią wiąże. Jest to miejsce, gdzie się pielgrzymuje, gdzie przyjeżdża w interesach, bo meble, buty i inne rzemiosła tutaj po prostu kwitną. Do Kalwarii przyjeżdża ogromna liczba Polaków, również z zagranicy, ale przybywają tutaj również obcokrajowcy. Każdy, kto tu zawita, może później powiedzieć, że mnie coś z Kalwarią łączy, tak jak mnie historia, o której Państwu opowiedziałem. Życzę, aby jak najwięcej osób przyjeżdżających do Kalwarii mogło to powiedzieć, aby ich więź z tym miastem była jak najlepsza. Dziękuję bardzo za to spotkanie.

Wystąpienie burmistrza miasta dr. inż. Augustyna Ormantego

**Szanowny Panie Prezesie,
Czcigodni Kapłani,
Drodzy Członkowie i Sympatycy
Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej,
Drodzy Goście!**

Pragnę serdecznie podziękować Zarządowi Towarzystwa za zaproszenie na dzisiejsze sympozjum i możliwość zaprezentowania miasta w kontekście historycznym i współczesnym, a więc Kalwarii wczoraj, dzisiaj i za kilka lat. Chodzi tu zwłaszcza o nakreślenie perspektyw rozwoju społeczno - gospodarczego miasta. Naszą powinnością jest bowiem troska o wzrost ekonomiczny i to, aby mieszkańcom żyło się coraz lepiej.

Szanowni Państwo!

Kalwaria Zebrzydowska jest to małe i ważne zarazem miasteczko. Znane jest ono nie tylko na mapie polskiego katolicyzmu, ale i naszego rodzimego biznesu. Na początku chciałbym nakreślić sprawy związane z rozwojem miasta w czasie przeszłym, a zwłaszcza w okresie przemian społeczno - gospodarczych, kiedy to nastąpiła transformacja ustroju państwa. Nie pierwszy rok pracuję w Kalwarii i mam doskonałą skalę porównawczą. Wiem, jak wyglądała sytuacja przed transformacją, a jak przedstawia się obecnie. Pamiętam dobrze miasto sprzed dwudziestu lat, a zwłaszcza w 1989 roku, kiedy klimat polityczny i gospodarczy działał niekorzystnie na rozwój miasteczek i gmin. Pozwolę sobie na pewną dygresję, wspomnienie. W latach osiemdziesiątych

XX w. działały Rady Narodowe. Kalwaria Zebrzydowska była postrzegana jako jedno z bogatszych miasteczek w Polsce i w województwie bielskim. Miasto dysponowało ogromnym potencjałem ekonomicznym, ale, mimo ogromnej dochodowości jej mieszkańców, gmina nie miała możliwości rozwoju. Był wtedy podatek dochodowo - obrotowy od rzemiosła. Przyniósł on

dramatyczne konsekwencje dla gmin, zwłaszcza dla Kalwarii Zebrzydowskiej, z której 90% wspomnianego podatku odprowadzono do Warszawy. Pamiętam protesty i petycje kierowane do Rady Państwa. Ówczesny przewodniczący Rady Państwa, prof. Henryk Jabłoński ustosunkowując się do naszych postulatów stwierdził: „Jesteście jedną z 274 gmin i miast w Polsce, które mogłyby się samofinansować”. Panujący wtedy system fiskalny i centralizacja powodowały jednak, że Kalwaria pracowała na cztery gminy. Miało to poważne konsekwencje. Dopiero transformacja ustrojowa, jaka dokonała się w latach 1989 i 1990, a zwłaszcza reforma samorządowa, umożliwiła gminom i miastom dysponowanie wypracowanymi zasobami. To gmina stała się autentycznym gospodarzem i w oparciu o dochodowość mogła stworzyć strategię społeczno - gospodarczą. Uwzględniając tę strategię chciałbym przedstawić pewne działania na terenie naszej gminy w zakresie rozwoju infrastruktury:

- **Gazyfikacja** została zakończona w 1994 roku. Gaz ziemny został doprowadzono do miasta i każdego sołectwa. Było to pionierskie rozwiązanie. Społeczne komitety budowy stanowiły siłę napędową wielu działań. Gdyby nie społeczna działalność, wiele zadań nie byłoby zrealizowanych.

- **Gospodarka wodna.** W każdym sołectwie w latach 1990 - 1999 powstał wodociąg komunalny. Zrodziło się w tym czasie dużo inicjatyw społecznych w zakresie zaopatrzenia wsi w wodę. Społeczne komitety, we współpracy z gminą zbudowały wiele kilometrów sieci wodociągowych wraz z niemal 700 przyłączeniami do domów w zachodniej i środkowej części gminy. Drugi etap rozwoju sieci to wykup terenu i budowa zbiornika retencyjnego w Barwałdzie Średnim wraz z budową 20 km magistrali wodnej do pozostałych pięciu sołectw. Wykonywana była sieć wodociągowa wraz z ok. 800 przyłączami do gospodarstw. Inwestorami były spółki wodne dotowane częściowo z budżetu gminy. Wykorzystano również środki z budżetu państwa oraz środki pomocowe. Trzeci

etap od kilku lat gmina realizuje samodzielnie. Jest to zaopatrzenie ludności w wodę oraz odprowadzenie ścieków. W 2003 roku utworzono Miejski Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Kalwarii Zebrzydowskiej, który zarządza i administruje siecią wodociągową. Wodociąg komunalny jest zasilany z ujęcia wody na Skawie w Wadowicach, który eksploatuje Wadowickie Przedsiębiorstwo Wodociągów z siedzibą w Wadowicach. W latach 2005 - 2006, w ramach środków otrzymanych z kontraktu wojewódzkiego, wykonano modernizację przepompowni i zbiornika w Barwałdzie Średnim oraz najbardziej awaryjnego odcinka sieci wodociągowej. Ponadto wykonany został czterokilometrowy odcinek sieci wodociągowej jako źródło zasilania w Barwałdzie Średnim oraz przysiółka Okrajnik w Leńczach. Wartość inwestycji szacuje się na 1 mln 200 tys. zł.

- **Telefonizacja.** W ramach systematycznie prowadzonych działań w latach 1996 - 1998 zakład telekomunikacyjny wykonał z własnych środków sieć telefoniczną wraz z urządzeniami na terenie całej gminy. W wyniku powyższych działań podłączonych zostało ponad 3 000 nowych abonentów. W związku z założeniem programu rozwoju telefonizacji prowadzona jest dalsza rozbudowa urządzeń telekomunikacyjnych wraz z podłączaniem nowych użytkowników.

- **Drogi.** Nastąpiła przebudowa ulicy Zjednoczenia w Kalwarii Zebrzydowskiej dzięki funduszom unijnym. Powstał w ten sposób ciąg drogowy o długości ponad jednego kilometra, który stanowi jedną z najładniejszych ulic naszego miasta. Mając na uwadze bezpieczeństwo na drogach na terenie całej gminy, niezależnie od administratora, buduje się chodniki dla pieszych. Często uzyskuje się w ten sposób poszerzenie jezdni, przez co zwiększa się komfort ruchu kołowego. Sukcesywnie polepszane są nawierzchnie drogowe na terenach wiejskich. Aby poprawić płynność ruchu w mieście, założono sygnalizację świetlną sfinansowaną przez Dyрекcję Generalną Dróg i Autostrad.

Inne przedsięwzięcia w omawianej dziedzinie to:

- modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie miasta i gminy,
- przebudowa przystanków autobusowych na terenie gminy,
- wybudowanie i oddanie do użytku w 1993 roku przystanku autobusowego w mieście,
- oddanie w 1995 roku do użytku wielofunkcyjnego obiektu, w którym znalazła swoją siedzibę policja oraz poczta, bank PKO i telekomunikacja,
- oddanie w 1997 roku do eksploatacji nowoczesnej Przychodni Zdrowia wyposażonej w nowoczesny, specjalistyczny sprzęt medyczny, który został w całości zakupiony ze środków Fundacji Polsko - Niemieckiej (wartości 500 tys. zł). Od kwietnia 2003 r. w przychodni funkcjonuje zespół wyjazdowy karetki ratunkowo - wypadkowej,
- oddanie w 2006 r. do użytku wielofunkcyjnej sali widowiskowej z widownią na 260 miejsc siedzących, sfinansowanej z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych, czyli w ramach funduszu przeciwalkoholowego. Bardzo dobre wyposażenie techniczne o wartości 700 tys. zł zostało wykonane dzięki współfinansowaniu w 80 % z funduszy europejskich pod nazwą: „Odnowa wsi, zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego”. Sala widowiskowa ma profesjonalne, supernowoczesne urządzenia sceny i widowni: oświetlenie sceniczne, instalację i urządzenia elektroturystyczne, projekcji wielkoekranowej, projekcji video oraz instalację inspicjenta. Zapewnia to wielofunkcyjność i pozwala na organizowanie różnorodnych form spędzania wolnego czasu takich jak: kino, teatr, zajęcia edukacyjne, zajęcia terapeutyczne, konferencje, koncerty i inne. Inwestycja ta służy społeczeństwu miasta i gminy,
- zrealizowanie ponadto trzech poważnych inwestycji oświatowych. Uruchomiono Zespół Szkół nr 3 w Przytkowicach, Gimnazjum w Zespole Szkół nr 1 w Kalwarii Zebrzydowskiej, wybudowano salę gimnastyczną w Leńczach. Do 1998 roku ukończono kilka etapów wznoszenia szkoły w Przytkowicach. W 2002 r. wykończono segment żywieniowy i zamknięto stolarką budowlaną segment „B”, który pozostał do wykończenia, oraz salę gimnastyczną. W 2001 r.

zakończono rozbudowę szkoły w Kalwarii Zebrzydowskiej, a w 2002 roku oddano do użytku salę gimnastyczną w Leńczach wraz z zapleczem, bogatą infrastrukturą zewnętrzną i sprzętem sportowym. Każda z tych inwestycji finansowana była z budżetu gminy, budżetu wojewódzkiego, kredytu preferencyjnego oraz środków społecznych, a na budowę sali gimnastycznej otrzymaliśmy dotację w kwocie 500 tys. zł z funduszu Totalizatora Sportowego. W ramach programów modernizacyjnych udało się założyć we wszystkich szkołach kotłownię gazowe. Wymieniono również stropodachy, nieszczelną stolarkę okienną i wykonano szereg remontów.

Prognozy rozwoju gospodarczego.

Polityka inwestycyjna w naszej gminie realizowana jest w oparciu o opracowaną w 1994 roku *Strategię rozwoju gminy*, która została zaktualizowana w 2004 roku. Powstał *Plan rozwoju lokalnego gminy Kalwaria Zebrzydowska na lata 2004 - 2013*, który został zatwierdzony przez Radę Miejską 23 września 2004 r. W 2005 roku został z kolei zatwierdzony *Plan zagospodarowania przestrzennego gminy*. Jest to uregulowanie prawne niezbędne do planowania wszelkich przedsięwzięć, które ma na celu wyznaczenie obszarów atrakcyjnych pod względem różnych form inwestowania. Faktycznie Kalwaria Zebrzydowska uzyskała 7 000 działek, a trzysta hektarów gruntów zostało wyłączonych z zagospodarowania rolniczego przez Ministra Rolnictwa, który miał w tym względzie wiele wątpliwości. Został jednak przekonany, że nasze atuty: ruch turystyczny i pielgrzymkowy oraz biznes przemawiają za rozwiązaniami, które wyznaczają funkcje i strategię rozwoju miasta i gminy. Wymienione dokumenty programowe ukierunkowują politykę w zakresie rozwoju społeczno - gospodarczego, określaną jako misja rozwoju gminy, która brzmi: „Kalwaria Zebrzydowska ponadregionalnym ośrodkiem harmonijnego rozwoju turystyki pielgrzymkowej, rzemiosła i kultury”. Rolą samorządu lokalnego jest więc stworzenie optymalnych warunków dla realizacji tej wizji zarówno przez własne działanie bezpośrednie, jak i wspieranie

inicjatywy mieszkańców. Sformułowano również cztery cele strategiczne:

1. Poprawa stanu środowiska naturalnego,
2. Rozbudowa infrastruktury drogowej,
3. Aktywizacja rozwoju gospodarczego i turystycznego gminy,
4. Poprawa infrastruktury społecznej.

Wyznaczono cele cząstkowe, a więc szczegółowe oraz wskaźniki ich realizacji, które uznaje się za podstawowe mierniki działania gminy. Określono też zadania inwestycyjne, które należy realizować. Wielkim wyzwaniem dla gminy jest uporządkowanie gospodarki ściekowej. Podjęto poważne działania w tym zakresie. Dla uregulowania gospodarki wodno - ściekowej konieczne jest skanalizowanie całej gminy oraz rozbudowa i remont części sieci wodociągowej. Z uwagi na urozmaiconą rzeźbę terenu, liczne wzniesienia i doliny, w celu skanalizowania omawianego obszaru konieczne jest wybudowanie trzech grupowych oczyszczalni oraz około 160 km kolektorów sanitarnych. Szacunkowa wartość tego przedsięwzięcia wynosi 30 mln euro. Jest to więc ogromne wyzwanie dla naszego miasta i gminy, które podejmujemy wraz z Radą Miejską i aktywnym społeczeństwem. Od trzech lat zabiegamy o dotacje z Funduszu Spójności Rady Europejskiej, bo bez pomocy zewnętrznej nie byłoby szans na przeprowadzenie tak wielkiej pod względem ekonomicznym, technicznym i społecznym operacji. Zadanie to ma być rozłożone na czas od 2007 r. (projektowanie) do 2013 r. (finalizacja projektu) i będzie wymagało 20 % wkładu własnego gminy. Stanowi to wielkie wyzwanie ekonomiczne i będzie wymagało sięgnięcia do kredytów preferencyjnych. Wówczas jest realna szansa na skuteczną pomoc zewnętrzną, o co są obecnie czynione starania poprzez Ministra Ochrony Środowiska, Ministra Rozwoju Regionalnego oraz przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska, a także decydentów na szczeblu wojewódzkim. W ten sposób stworzona odpowiednia atmosfera ma zapewnić powodzenie misji w Unii Europejskiej. Będzie to poważny problem społeczny. Należy bowiem uzyskać wcześniej zezwolenia na wejścia na teren prywatny. Działania te będą oparte na budowanej

relacji zaufania pomiędzy poszczególnymi mieszkańcami a władzami gminy. Przedsięwzięcie to jest w trakcie realizacji. W nawiązaniu do wykorzystania funduszy europejskich został rozpracowany drugi, bardzo ważny problem, którym jest gospodarka odpadami, a szczególnie segregacja śmieci. Wiadomo, że te kluczowe problemy do tej pory były zaniedbywane. Są już podjęte działania w tym zakresie. Możemy liczyć na pomoc Norwegów w organizacji gospodarki odpadami, a szczególnie ich segregacji. Konieczna jest zmiana mentalności, pogłębiona edukacja, lepsze rozwiązania organizacyjne i techniczne. Sortowanie odpadów winna bowiem zaczynać się już na podwórku przysłowiowego Kowalskiego, a kończyć przy istniejącym wysypisku.

W perspektywie rozwoju gminy ważnym elementem są też inwestycje drogowe, a szczególnie budowa obwodnicy miasta. Należy podkreślić, że Kalwaria Zebrzydowska mogła już dawno zrealizować to przedsięwzięcie. W 1995 roku była skuteczna pomoc władz centralnych mająca na celu budowę obwodnicy, która znalazła się w planach strategicznych ówczesnego Centrum Planowania Strategicznego w Radzie Ministrów. Była przygotowana nawet symulacja merytoryczna i ekonomiczna. Wówczas to czynniki rządowe poleciły Ministrowi Transportu szczególne dopilnowanie tej sprawy, czyli była szansa na realizację tego przedsięwzięcia. Nie istniały również ze strony centrum takie utrudnienia, jak obecnie. Niestety, przedstawiciele środowiska rzemieślniczego poprosili, żeby odstąpić od tych zabiegów, bo Kalwaria straci na promocji. Wtedy postanowiliśmy wycofać się z tych zabiegów, bo trudno było iść pod prąd oczekiwaniom tej części społeczeństwa. Źle się stało, że nie było zrozumienia dla tej sprawy. Obecnie pojawiły się sugestie, aby wznowić starania. Jest to jednak bardzo trudne. Liczby nie kłamią, a inżynierowie ruchu drogowego podają, że przez miasto przejeżdża 15 tysięcy samochodów w ciągu doby. Obecnie Dykcja Generalna Dróg i Autostrad oraz Ministerstwo Transportu ogłosiło przetarg na dokumentację obwodnicy Kalwarii Zebrzydowskiej. Ekonomicznie

nie możemy włączyć się w realizację powyższego projektu, gdyż na to nie stać gminy. Takie posunięcie zahamowałoby jej rozwój w innych dziedzinach. Finansować to poważne przedsięwzięcie będzie Dyrekcja Generalna Dróg. Należy w związku z budową wykupić 220 działek i 5 hektarów gruntów. Długość obwodnicy wynosi 5 km. Koszty operacji będą wysokie. Z tego względu pomożemy w konsultacjach społecznych i uzgodnieniach terenowych. Wiemy, że jest to dla Kalwarii w tej chwili bardzo poważny problem do rozwiązania.

Proszę Państwa!

Odniosłem się w skrócie do historii Kalwarii, do inwestycji. Omówiłem bieżącą sytuację i nakreśliłem wizję przyszłości. Nie mogę nie wspomnieć o przedsięwzięciach promocyjnych. Jak już wspominałem, Kalwaria Zebrzydowska zajmuje znaczące miejsce na mapie zarówno polskiego katolicyzmu, jak i biznesu. Oto kilka faktów.

Od 10 lat współpracujemy z niemieckim miastem Hameln na mocy podpisanej umowy, która była początkowo testowana w sferze współpracy młodzieży. Gościliśmy też Konsula Generalnego Republiki Słowacji. Spotkanie to zaowocowało współpracą ze słowackim miastem Lewocza na niwie młodzieżowo - kulturalnej oraz biznesu. Współdziałamy z małopolską organizacją turystyczną, bierzemy udział w targach turystycznych zarówno w kraju i za granicą. Niedawno uruchomiono strony internetowe Urzędu Miasta, wykonano plan miasta na przystanku autobusowym i w Rynku, otwarto punkt informacji turystycznej i wydano folder w trzech wersjach językowych. Kalwaria Zebrzydowska zdobyła nagrodę w konkursie *Atrakcyjna miejscowość w Małopolsce*. W ramach współpracy z wydawnictwem „Calvarianum” opublikowano następujące pozycje: *Kalwaria Zebrzydowska w starej pocztówce*, *Kalwaria Zebrzydowska - polska Jerozolima skarbem Kościoła i narodu polskiego*, *Kalwaria Zebrzydowska w fotografii oraz Kalwaria Papieska*. Przeżywaliliśmy również wydarzenia o randze światowej. Gościliśmy bowiem dwóch papieży: Jana Pawła II w 1979 i sierpniu

2002 r. oraz Benedykta XVI w ubiegłym roku. Jest to najlepsza reklama naszego miasta, bo najskuteczniejszą promocją miejscowości są tego typu wizyty. Zawsze pielgrzymki papieskie mają wielkie znaczenie duchowe. Nie sposób też nie wykorzystać tych wizyt z myślą o społeczeństwie, o poprawie infrastruktury miejskiej. Dzięki licznym zabiegom udało się wiele osiągnąć w tej dziedzinie. Wizerunek Kalwarii Zebrzydowskiej jest bardzo pozytywny. Miasto jest znanym ośrodkiem kultu maryjnego i to nie tylko w Polsce.

Z tego powodu odwiedzali nasze sanktuarium znakomici goście. W 1995 roku przybył prezydent Lech Wałęsa. Również prezydent Lech Kaczyński, chociaż bardzo krótko, był w Kalwarii w kwietniu ubiegłego roku. Wizyta Ambasadora Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz dziennikarzy z Belgii, Brazylii również miała miejsce niedawno. Gościliśmy delegacje zaprzyjaźnionych miast Kremnicy, Lewoczy i Hameln. Współpracując z rzemiosłem pomagamy w jego promocji. Dzieje się to np.: przy organizacji konkursu na mebel kalwaryjski i przy okazji pielgrzymki rzemieślników. W ramach reklamy współorganizujemy Letnie Festiwale Muzyczne w sanktuarium kalwaryjskim, wystawę *Magiczna Kalwaria Zebrzydowska* w Domu Polonii w Pułtusku. Współpraca ze Stowarzyszeniem „Apostolskim Szlakiem Historii” doprowadziła do oznakowania międzynarodowego szlaku maryjnego Częstochowa - Mariaszell. Trwają prace przygotowawcze do organizacji Muzeum Rzemiosła. Jest to nasza nowa inicjatywa. Na tę kadencję Rada Miejska i mówiący te słowa wyznaczyli sobie określone zadania i cele. Musimy je sukcesywnie realizować. Najważniejszymi zadaniami inwestycyjnymi są: kanalizacja, budowa obwodnicy, gospodarka drogowa, budowa sali gimnastycznej w Przytkowicach, zbudowanie korytarza komunikacyjnego z klasztoru do ulicy Krakowskiej. Do zadań pozainwestycyjnych należą natomiast:

- Otwarcie Muzeum Rzemiosła, które będzie pewnym atutem dla pielgrzymów, aby zatrzymać się w mieście. Obecnie jadą oni głównie do klasztoru, który w zasadzie nie musi się promować, bo

jego sacrum jest powszechnie znane. Zależy nam, aby zaoferować również w mieście coś dla turystów i pielgrzymów. Gdyby klasztor był w centrum, podobnie jak jest w Wadowicach, nie byłoby takiego problemu. Wspomniane muzeum będzie stanowiło pewną ofertę dla pielgrzymów. Powinna tam być przedstawiona historia rzemiosła oraz pokazany tradycyjny warsztat stolarski z możliwością zademonstrowania ręcznej pracy przy produkcji mebli. Zatrudniony jest specjalista mgr Mateusz Porębski, który ma za zadanie przygotować koncepcję muzeum, prowadzić zbiórkę eksponatów i profesjonalnie przygotować placówkę do działalności. Mamy nadzieję, że za rok taka izba rzemieślnicza w Kalwarii powstanie. Będzie to faktyczna promocja naszego miasteczka i rzemiosła.

- Powołanie Stowarzyszenia „Pomoc Młodym im. Jana Pawła II”, które ma za zadanie wsparcie młodzieży z niskosytuowanych rodzin oraz tej bardzo uzdolnionej poprzez przyznawanie stypendiów. Jutrzejsza zbiórka, na przykład prowadzona przez wolontariuszy, pomoże zgromadzić pewną kwotę na ten cel.

- Starania o fundusze unijne poprzez przygotowanie projektów zarówno tych twardych, jak i miękkich. Na to kładziemy wielki nacisk. W Urzędzie Miasta powołałem specjalną komórkę zajmującą się tym problemem.

Szanowni Państwo!

Kończąc chcę powiedzieć, że uważałem za swój obowiązek przedstawić obok rysu historycznego problemu dnia dzisiejszego, nasze sukcesy i to, co należy jeszcze zrobić. Dziękuję jeszcze raz za zaproszenie, uczestnictwo Państwa, przejawy wszelkiej przychylności i życzę Towarzystwu Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, aby dalej się rozwijało, zyskało nowych sympatyków i wykazywało troskę o rozwój miasta i gminy.

Na moje ręce dotarł adres od Towarzystwa Miłośników Ziemi Zatorskiej, który przekazuję Towarzystwu Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej.

Wystąpienie przedstawiciela Towarzystwa Miłośników Góry Kalwarii i Czerska Wojciecha Prus - Wiśniewskiego

Bardzo serdecznie witam wszystkie zacne osoby zgromadzone na sympozjum z racji 390. rocznicy założenia miasta Kalwaria Zebrzydowska, bo kalwaria jako drogi Męki Pańskiej powstała właściwie 15 lat wcześniej. Ze względu na ograniczone ramy czasowe poczynię tylko kilka uwag. Składam bardzo serdeczne podziękowania i gratulacje za zorganizowanie tego spotkania naszemu siostrzanemu Towarzystwu Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, z którym nawiązaliśmy współpracę na niwie kulturalnej i historyczno - odkrywczej pięć lat temu na uroczystościach związanych z rocznicą przybycia oo. bernardynów do sanktuarium kalwaryjskiego. Od tego czasu przyswajamy wzajemnie historię naszych siostrzanych miast. Znane są nam również zmagania naszych przyjaciół z trudną niekiedy rzeczywistością. Składamy za to podziękowanie władzom Kalwarii Zebrzydowskiej na ręce Pana Burmistrza, który włodarzy już kolejną kadencję, jest wybierany przez mieszkańców, a więc cieszy się ich zaufaniem. Z tego powodu należą się gratulacje dla władz miasta za dobrą pracę. Gratuluję również Towarzystwu Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej i, oczywiście, oo. bernardynom, u których mam okazję i zaszczyt niejednokrotnie gościć. Właśnie na wiedzy stróżów sanktuarium opieraliśmy naszą znajomość dziejów sanktuarium w Nowej Jerozolimie, dzisiaj zwaną Górą Kalwarią. Dzięki tej współpracy z Kalwarią Zebrzydowską powstała staranna edycja zatytułowana *Dzieje Góry Kalwarii*, która uzyskała wysoką nagrodę państwową.

Drodzy Państwo!

Historia Kalwarii Zebrzydowskiej, którą i dzisiaj Państwo tworzycie zarówno w sferze duchowej, jaką tworzą zakonnicy tutaj patronujący, jak i tej świeckiej, reprezentowanej przez miasto, ma jakieś analogie z Górą Kalwarią. Kalwaria Zebrzydowska jest 80 lat

starsza od Kalwarii Mazowieckiej. Nasza Kalwaria uczestniczyła w tragicznych wydarzeniach związanych z zaborami i wojnami, które toczyły się na wspomnianym terenie. Wskutek zawieruch historycznych miasto i miejsce pielgrzymkowe zostały w znacznym stopniu zniszczone. Szczątki sanktuarium świadczą o jego świetności. Składało się ono z ponad dwudziestu kościołów i kaplic. Teraz pozostały zaledwie dwie, trzy kaplice. Biorąc przykład z Kalwarii Zebrzydowskiej, która nas inspiruje i zachęca do działania, staramy się odbudować niektóre obiekty sakralne. Jest to jednak proces bardzo trudny oraz długotrwały i jest przewidziany na następne dziesięciolecia. Mam nadzieję, że za dziesięć lat, gdy Kalwaria Zebrzydowska będzie obchodziła 400 - lecie, nasza współpraca będzie trwała. Być może spotkamy się wówczas i podzielimy się naszymi osiągnięciami i troskami. Nasze codzienne życie przynosi zarówno nam, jak i Państwu, wiele radości i sukcesów, ale i też wiele trudności i trosk. Mamy dużo wspólnych analogii, o których moglibyśmy mówić bardzo długo. W dzisiejszym jubileuszowym dniu składamy Panu Prezesowi, Panu Burmistrzowi, władzom samorządowym oraz wszystkim obywatelom życzenia jak najmniej trosk, a jak najwięcej zdrowia oraz wszelkiej pomyślności i radości.

Wystąpienie przedstawicielki Towarzystwa Przyjaciół Skawiny Ewy Tarnopolskiej

Bardzo serdecznie dziękuję za tak miłe zaproszenie. Jestem przedstawicielem Towarzystwa Przyjaciół Skawiny. Mamy żywe kontakty z Kalwarią Zebrzydowską, często odwiedzamy to miasto, choćby z racji pielgrzymek organizowanych również przez Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej. Chciałabym bardzo serdecznie pogratulować i życzyć, aby Wasze miasto rozwijało się tak prężnie, jak do tej pory. Kiedy przyjechałam z mamą na pielgrzymkę do sanktuarium, spałam gdzieś na sianie. Teraz sposób pielgrzymowania zmienił się zdecydowanie. Życzymy podtrzymywania dobrej tradycji nie tylko bernardynom. Władzom miasta życzymy, aby wkrótce powstała Izba Regionalna, aby młodzież, która przyjeżdża do Kalwarii, mogła poznawać historię i tradycje nie tylko rzemieślnicze. Ojcom Bernardynom bardzo serdecznie życzę, aby tak, jak w każdym roku, wspaniale przygotowywali Misteria Męki Pańskiej, aby czynili to z wielkim pietyzmem i wyczuciem artystycznym. Wszystkim obecnym oraz mieszkańcom miasta życzę wszelkiej pomyślności, wspaniałych osiągnięć i samych sukcesów. Wiele uwag, o których dzisiaj słyszałam przekażę Towarzystwu Przyjaciół Skawiny oraz Burmistrzowi Skawiny.

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej	5
3. Sympozjum w 390. rocznicę fundacji i lokacji miasta Kalwaria Zebrzydowska	31
4. O. Mikołaj Rudyk <i>Fundacja i lokacja miasta Kalwaria Zebrzydowska przez Mikołaja Zebrzydowskiego</i>	35
5. Mateusz Porębski <i>Akta kalwaryjskie w archiwach polskich</i>	41
6. Dorota Kasprzyk <i>Toponimia Kalwarii Zebrzydowskiej</i>	58
7. Stanisław Sypniewski Perspektywy rozwoju miasta Kalwaria Zebrzydowska	65
8. Wystąpienie senatora Piotra Boronia	77
9. Wystąpienia burmistrza miasta dr inż. Augustyna Ormantego	79
10. Wystąpienie przedstawiciela Towarzystwa Miłośników Góry Kalwarii i Czerska Wojciecha Prus - Wiśniewskiego	89
11. Wystąpienie przedstawiciela Towarzystwa Przyjaciół Skawiny Ewy Tarnopolskiej	91

ISBN 978-83-926411-0-0